



Detaljplan för del av Blomberg 2:99 Miljökonsekvensbeskrivning

Granskningshandling 2023-01-24
Diarienummer: 2020/423



Götene kommun

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning	5
Planeringsförutsättningar	6
Avgränsningar	11
Planförslag och alternativ	12
Miljökonsekvenser	14
Samlad bedömning.....	37
Uppföljning	42
Referenslista.....	43

Medverkande konsult



Ateljé Arkitekten i Väst AB
Skolagatan 3
532 31 SKARA

Allan Ahlman, Arkitekt SAR/MSA

Helena Granath, Civilingenjör/Arkitekt MSA

Medverkande tjänstemän

Elin Perjos, Planarkitekt

Miljökonsekvensbeskrivningen har tagits fram av Ateljé Arkitekten i Väst AB och därefter justerats och kompletterats av Götene kommun inför granskning av detaljplanen.

Sammanfattning

Götene kommun har tagit fram förslag till detaljplan i anslutning till Blombergs stationsområde. Placeringen i nära anslutning till befintlig bebyggelse går i linje med den fördjupade översiktsplanen för Kinnekulle. Det finns ett par miljöaspekter som skulle kunna innebära en betydande miljöpåverkan, därmed ska en miljöbedömning genomföras och dokumenteras i en miljökonsekvensbeskrivning, MKB. Länsstyrelsen har vid samrådsskedet av detaljplanen påtalat behovet av en MKB. Götene kommun har sedan i samråd med Länsstyrelsen kommit fram till en avgränsning för beskrivningen. De miljöaspekter som ska behandlas är:

- Riksintresset för naturvård
- Riksintresset för kulturmiljövård
- Riksintresset för friluftsliv och turism
- Ianspråktagande av jordbruksmark

Området ligger i Blomberg på Kinnekulles sydvästra sluttning ner mot Vänern. Omgivningarna har höga naturvärden med ängs- och hagmarker. Blombergs naturreservat är en hagmark med äldre lövträd främst ek. Området ingår också i en kulturmiljöbygd med rötter i förhistorisk tid. Närområdet bär spår i form av hällristningar från stenåldern/bronsåldern men också en lämning från 1800-talets stenindustri i form av ett nedlagt kalkbruksområde. Bygden avspeglas i landskapet med ett öppet odlingslandskap med odlingsrösen och stenmurar. Det finns bebyggelsestrukturer med en byggnadskultur av lantlig karaktär, men i stationssamhället även modernare bebyggelse. Kinnekulle kännetecknas också av ett herrgårdslandskap där Blombergs säteri ligger i nära anslutning till det aktuella området. Miljön kring Blomberg och Kinnekulle i stort är ett viktigt område för det rörliga friluftslivet med många möjliga vandringsleder.

I denna MKB ställs två alternativ mot varandra.

- Nollalternativet är ett scenario där aktuell detaljplan inte kommer att genomföras. Detta innebär att fyra till fem byggnader kommer att uppföras på platsen och att håltagningar kommer att göras i en äldre stenmur på området. Övrig mark är odlad vall och/eller ängsmark.
- Huvudalternativet är en fullt utbyggd detaljplan enligt planförslaget med ytterligare cirka 25 tomter bebyggda med bostäder. En del av marken sparas som naturmark med en dunge av körsbärsträd. Övrig mark är ängsmark eller slätteräng.

Det finns konsekvenser av huvudalternativet som med viss sannolikhet kan innebära en betydande miljökonsekvens. Miljökonsekvensbeskrivningen radar upp skadebegränsande åtgärder som behöver arbetas in i planbeskrivning och planbestämmelser. I följande punkter redovisas relevanta konsekvenser samt skadebegränsande åtgärder kopplat till detta.

- Naturvårdsområdets förbud mot att uppföra byggnader och vägar. MKB:n förespråkar en minskning av exploateringsgraden.
- Landskapsbilden med avsikt på det öppna landskapet med utblick över Vänern sett från öster om planområdet kommer inte att påverkas i så stor utsträckning eftersom högresta träd skymmer mycket av sikten som det är idag. Trots det skulle en minskad exploatering även i detta hänseende vara att föredra.

- Landskapsbilden med avseende på kulturmiljö och byggnadskultur bedöms kunna riskera utgöra en betydande miljökonsekvens då detaljplanen lämnar fritt till bygglovsprocessen att hantera gestaltningen av stora delar av området. En revidering av planbeskrivningens syfte och införande av planbestämmelser krävs för att styra bebyggelsen mot en mer traditionell gestaltning som harmonierar med landskapet och naturmiljön.
- Riksintresset för det rörliga friluftslivet är starkt kopplat till kulturvärdena och för skadebegränsande åtgärder härleds åtgärderna till likhet med åtgärder för landskapsbild med avseende på utblick över Väneren och kulturmiljö.

Kulturmiljön är den miljö som människor har skapat men det är också den miljö som vi fortsätter att skapa. Den kännetecknas av ett levande kulturlandskap där förändring är möjlig men i vår tid behöver det mötas på ett varsamt sätt i respekt för den samlade bilden av kulturlandskapet. För detaljplaneområdet krävs en glesare bebyggelsestruktur samt att gestaltning i området styrs mot en mer traditionell byggnadskultur. Med utgångspunkt från en utvärdering av detaljplanearbete i närområdet bedöms detaljplanen styra detta tydligt och det föreslås därför en revidering av planens syfte för att göra detta möjligt.

I miljökonsekvensbeskrivning har också frågan om ianspråktagande av jordbruksmark behandlats. Området har senaste åren använts för odling av vall, dessförinnan av annan odling och marken är att se som brukningsvärd. Utifrån en undersökning som gjorts på platsen dras dock slutsatsen att markavsnittet med sitt ringa jorddjup och svaga vattenhållande egenskaper inte bedöms vara av hög kvalitet. Ianspråktagande av denna mark för bostadsändamål bedöms inte medföra en betydande miljöpåverkan. Därmed krävs inte heller en lokaliseringsutredning på ett övergripande kommunalt plan för att ta marken i anspråk. Den lokaliseringsutredning som tagits fram till detaljplanens samråd där alternativ inom ett begränsat område utreds bedöms därför vara tillräcklig.

Denna MKB drar slutsatsen att skadebegränsande åtgärderna som presenteras i beskrivningen behöver beaktas i det fortsatta planarbetet. Planens syfte behöver omarbetas så att förhållandet till kulturmiljön framgår. Planens planbeskrivning och plankarta med bestämmelser födrar en revidering i enlighet med de föreslagna åtgärderna.

Inledning

Bakgrund och syfte

Blomberg är ett stationssamhället inom vilket Götene kommun ser möjligheter att utveckla ett ökat boende. I den fördjupade översiktsplanen finns ett par områden utpekade att gå vidare med planering på. Ett förslag till detaljplan har för aktuellt område tagits fram och varit föremål för samråd enligt plan- och bygglagen (PBL). Syftet med detaljplanen är att förstärka och utveckla den samhällsbildning som redan finns vid Blombergs station.

Miljöbedömning i planprocessen

När en detaljplan upprättas ska en miljöbedömning, numera kallad undersökning, tas fram för att undersöka om ett genomförande av planen kan medföra betydande miljöpåverkan. Om den kan det ska en miljöbedömning av planen genomföras. Kommunen ska samråda gällande avgränsningen av miljöbedömningen med länsstyrelsen. Länsstyrelsen ska verka för att miljöbedömningsarbetet får en lämplig avgränsning och detaljeringsgrad.

Miljöbedömningsarbetet dokumenteras i en rapport kallad miljökonsekvensbeskrivning, MKB (det vill säga detta dokument). MKB:n går tillsammans med detaljplanen ut på granskning och fungerar som ett beslutsunderlag. Under granskningstiden finns möjlighet för allmänheten, berörda myndigheter och sakägare att inkomma med synpunkter på handlingarna. Om synpunkterna föranleder större förändringar sker ytterligare en granskning, annars lämnas handlingarna till kommunfullmäktige för antagande. När detaljplanen vunnit laga kraft kan själva genomförande processen påbörjas.

Efter att planen har antagits och vunnit laga kraft ska kommunen skaffa sig kunskap om den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen faktiskt medför. De faktiska konsekvenserna ska följas upp. Syftet med detta är att kommunen tidigt ska få kännedom om sådan betydande miljöpåverkan som tidigare inte har identifierats så att lämpliga åtgärder för avhjälpande kan vidtas. I kapitlet uppföljning redovisas hur uppföljning ska gå till och vem som är ansvarig för uppföljningen.

En strategisk miljöbedömning togs fram under 2018. Bedömningen var att ett genomförande inte skulle innebära betydande miljöpåverkan i den betydelse som avses i 4 kap 34 § PBL. Länsstyrelsen bedömde dock att betydande miljöpåverkan inte kunde uteslutas med det underlag som fanns tillgängligt. Skälen var särskilt att marken utgör ett riksintresse för kulturmiljövård och att jordbruksmark tas i anspråk för annat ändamål. Götene kommun påbörjade planförfarandet med avsikten att utreda de oklarheter Länsstyrelsen påtalar i planprocessen. I samrådsyttrande över planförslaget gör Länsstyrelsen fortsatt samma bedömning som tidigare och gör det tydligt att en MKB ska arbetas fram.

Syftet med en miljöbedömning

Enligt 6 kap 1 § Miljöbalken är syftet med en miljöbedömning ”att integrera miljöaspekter i planering och beslutsfattande så att en hållbar utveckling främjas”. En strategisk miljöbedömning av en detaljplan innefattar analys och bedömning av konsekvenser av en planerad markanvändning och dess inverkan på miljö, hälsa och hushållning med naturresurser. Arbetet med den strategiska miljöbedömningen ska integreras med den övriga planeringsprocessen så att konflikter mellan olika intressen tidigt kan identifieras och så att möjligheten att finna miljöanpassade lösningar ökar.

Planeringsförutsättningar

Planområdet

Planområdet är beläget på Kinnekulles västsida 700 m från Vänerns kustremsa i stationssamhället Blomberg. Området ligger längs väg 2714 cirka 3 kilometer norr om Källby och 12 kilometer söder om Hällekis.

Området gränsar i väster och söder till befintlig sammanhållen bostadsbebyggelse. Kinnekullebanan sträcker sig i nord-sydlig riktning strax väster om planområdet. Då järnvägen ligger nedanför området är den inte synlig från planområdet. Norr om planområdet går väg 2714.2 ner till järnvägsstationen. Vägen leder även till hamnen och till en kommunal badplats. Norr om vägen finns ett lövskogsområde skyddat som naturreservat och en fornlämning i form av hällristning.

Området omfattar cirka 7 hektar som idag odlas på. Cirka 3 hektar är planlagd mark idag, men byggrätterna har inte nyttjats ännu.

Planens syfte och huvuddrag

Syftet med planen är att skapa nya bostäder i anslutning till Blombergs stationssamhälle, och på så vis förstärka och utveckla den samhällsbildning som redan börjat utvecklas på platsen. De nya bostäderna ska skapa en boendemiljö som tar tillvara och tydliggör den kvalitet som Vänerns närvaro utgör. Förutsättningar ska skapas för ett boende i gränslandet mellan de mer stadsmässiga bostadsområden som brukar planeras i tätorterna och det renodlade landsortsboendet.

Figur 1. Planförslagets placering i Blomberg, Blå skraffering visar befintlig detaljplan, Röd skraffering visar aktuellt område.



Gällande planer

Detaljplan

Den södra delen av aktuellt område är sedan 2007 detaljplanelagt genom "Detaljplan för Rangtorp 3:1 och Blomberg 2:99 m.fl." Som Figur 1 visar ingår även ett större område söder om aktuellt område i den detaljplanen.

Detaljplanens syfte är tillgodose den efterfrågan på nya bostäder på Kinnekulle som finns. Där västsidan är den mest attraktiva med dess utsikt och närvaro av Vänern. Bebyggelsen som planeras är friliggande enfamiljshus med äganderätt. Gestaltningen ska anpassas till den traditionella bebyggelsen men med samtida tolkning.

Detaljplanen reglerar ett antal bostadsområden med naturmark däremellan. Detaljplanen reglerar storleken på byggnationen, det finns även några utformningsbestämmelser som säger att bebyggelsen ska ansluta till karaktärsdragen hos bebyggelse på Kinnekulle. När bygglovs prövats inom detaljplanen har dock mindre avvikelser från utformningsbestämmelserna tillåtits i de norra delarna av detaljplaneområdet.

Inom nu aktuellt område är en rad bostäder planerade intill en befintlig mindre väg. Mellan vägen och tomterna finns en stenmur som ska bevaras, men där håltagning får göras för att nå tomterna (dispens krävs från biotopskyddet liksom från naturvårdsområdets föreskrifter). Ett område för teknisk anläggning finns intill husraden. Övrig mark är reglerad som natur/odling.



Figur 2. Gällande detaljplan för del av området.

Fördjupad översiktsplan – Kinnekulle 2030

Götene kommun har antagit en fördjupad översiktsplan ”Kinnekulle 2030”. Den antogs av kommunfullmäktige 2014. Denna är en god vägledning för kommunala beslut.

Detaljplaneområdet finns utpekade i den fördjupade översiktsplanen som ett lämpligt område för förtätning av det befintliga stationssamhället. Villkor för genomförandet är en fördjupad naturinventering och att vatten och avlopp är säkerställt för området.

Framtidsplan för Götene

Götene kommun har antagit en Framtidsplan som spänner över tiden 2009-2020. Framtidsplanen är kommunens översiktsplan. Den antogs av kommunfullmäktige 2010. Framtidsplanen vill verka för en hållbar och långsiktig tillväxt. Framtidsplanen beskriver de övergripande förutsättningarna för kommunen i stort och ny detaljplan i Blomberg ingår som en del i helheten.

I framtidsplanen nämns ”attraktiva livsmiljöer” som en vision och strategi för Götene kommun. Ett av fokusområdena är; ”goda, trygga och attraktiva boendemiljöer”. Götene kommun uppmuntrar till förtätning av de befintliga byarna på landsbygden vilket detaljplaneområdet är en del av. Kommunen ställer också krav på att bebyggelsen lokaliseras på ett för miljön gynnsamt sätt med avseende på energiförsörjningen och samhällsekonomin. Kommunen vill värna om det öppna jordbrukslandskapet och framhåller varsam utveckling i dess miljöer.

Biosfärområdet Vänerskärgården med Kinnekulle

Väners skärgård med Kinnekulle har utsetts av FN och Unesco till ett av Sveriges Biosfärområde. Biosfärområdet ska vara föregångare när det gäller forskning, utveckling och initiativ i syfte att stärka långsiktig hållbarhet. Ett biosfärområde ska verka utifrån tre huvudsyften:

- Bevara biologisk och kulturell mångfald, ekosystem och landskap
- Utveckla samhället på ett långsiktigt hållbart sätt
- Stödja med kunskap genom utbildning och forskning

Biosfärområden handlar om naturvård och hållbar utveckling på ett nytt sätt. Människor ska kunna bo och utvecklas i områden samtidigt som samhället kan testa ny kunskap och praktik när det gäller att hållbart hantera relationen mellan människan och naturen – att både bruka och bevara. I Sverige är biosfärområden ett komplement till kultur- och naturreservat, nationalparker och andra utpekanden av områden med höga natur- och kulturvärden.

Beslut om biosfärområde ger i sig inte ett skydd i juridisk mening. Det ger inte heller några inskränkningar av eller utökade krav på befintliga skyddade områden.

Riksintressen och övriga skydd

Geografiska områden som är av nationell betydelse kan staten peka ut som områden av riksintresse enligt miljöbalken. Områden kan vara av riksintresse för både bevarande och exploatering men också för yrkesfiske och rennäringen.

Planen ligger inom flera riksintresseområden och därtill i närheten av ett. Planen berörs även andra områdesskydd så som naturreservat och Natura2000-område.

Riksintressen för friluftsliv och turism

Planområdet berörs av riksintresse för friluftsliv och turism enligt 4 kap 2 § MB där området omfattar Vänern med strandområden. Här ingår även området kring platåberget Kinnekulle.

Riksintressen för kulturmiljövård

Planområdet berörs av riksintresse för kulturmiljövård enligt 3 kap 6 § MB, Kinnekulle. Kulturmiljövården avser att vårda, förvalta, levandegöra och sprida kunskap om kulturvärden i området. Blomberg är en del av kulturlandskapet kring Kinnekulle.

Kinnekulle har ett rikt kulturlandskap. Här har funnits mänsklig aktivitet från förhistorisk tid vilket avspeglas i bland annat hällristningar. Kulturlandskapet utgör i sin helhet en sammansatt kulturhistorisk miljö. Platsens förutsättningar har skapat en jordbruksbygd med ett herrgårdslandskap med tillhörande ägor och torp. Det finns mindre by-strukturer och spridda gårdar samt ett öppet odlingslandskap med värdefulla stenmurar från 1800-talet. Kalkstenen är en naturtillgång som präglat området på olika sätt. Stenen finns representerad i byggnadskulturen men det finns också rester från kalkframställning som tog fart under slutet av 1800-talet. Det finns ett flertal nedlagda kalkbruk i området.

Riksintressen för naturmiljö

Planområdet berörs av riksintresse för naturmiljö och friluftsliv enligt 3 kap 6 § MB där Kinnekulle ingår.

Riksintressen för kommunikationer

Kinnekullebanans sträckning förbi Blomberg omfattas av riksintresse för kommunikationer enligt 3 kap 8 § MB. Den är av särskild regional betydelse. Exploatering nära järnvägen får inte påverka möjligheterna till drift, underhåll och framtida utveckling av järnvägsanläggningen. All planering bör utgå från att Kinnekullebanan på sikt kommer att elektrifieras och att trafiken på banan ökar.

Med det avstånd som planområdet har till Kinnekullebanan bedöms inte riksintresset påverkas. Närheten till järnvägsstationen och en hållplats för kollektivtrafiken som trafikerar banan är en fördel för planområdet och en anledning till att det bedöms vara ett lämpligt läge för ytterligare bostadsbebyggelse.

Naturresevat

Strax norr om planområdet finns Blombergs naturresevat (7 kap 4-8 § MB). Naturresevatet skyddar främst Blombergs ekhagar med dess unika flora och fauna.

Naturvårdsområde

Planområdet ingår i området för naturvårdsområde. Naturvårdsområdet upphörde formellt som skyddsbegrepp 1999 och övergick till naturresevat enligt 7 kap 4-8 § MB. För området gäller en rad föreskrifter bland annat förbud mot nybyggnation och anläggning av vägar. Dispens söks hos Länsstyrelsen.

Natura 2000

Planområdet ingår i område för Natura 2000 och är utpekat enligt art- och habitatdirektivet. Tillstånd krävs enligt 7 kap 28 § MB för att vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön. Natura2000-området bedöms inte bli påverkat så att dispens är aktuell.

Nationella och lokala miljömål

Riksdagen har antagit 16 nationella miljömål. Länsstyrelsen i Västra Götaland har utifrån dessa tagit fram 15 regionala mål. Götene i sin tur antog 2006 de regionala målen som lokala miljömål.

För att uppnå målet för begränsad klimatpåverkan och frisk luft ska Götene kommun arbeta med ambitionen att i planprocessen skapa förutsättningar för minskat transportbehov och ökad kollektiv-, gång- och cykeltrafik skapas. Området ligger i närheten av Kinnekullebanans sträckning.

Ett av miljömålen är ”Ett rikt odlingslandskap”. Ny detaljplan för området upptar odlingsmark. Det regionala miljömålet är att år 2020 ska den totala arealen av åkermark i Västra Götalandsregionen inte ska ha minskat med mer än 200 hektar jämfört med 2015, för att så långt som det är möjligt kunna användas i produktion.

Enligt målet för god bebyggd miljö ska kulturvärden på platsen tas tillvara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas. Här vill Götene kommun arbeta utifrån ett synsätt med ett brett deltagande, samarbete och helhetssyn.

Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

Miljökvalitetsnormer

Miljökvalitetsnormerna är ett juridiskt bindande styrmedel som är inskrivet i 5 kap MB med syfte att komma till rätta med miljöpåverkan från diffusa utsläppskällor som till exempel trafik och jordbruk. Åtgärderna inom planområdet bedöms inte medföra att miljökvalitetsnormerna för vatten, luft eller partiklar överskrids.

Dagvatten kommer att avledas via diken från området till Gumsviken och Vänern. Genom effektiv rening och fördröjning bedöms planförslaget inte medföra överskridanden av gällande miljökvalitetsnormer enligt 5 kap MB. Vänern har en god ekologisk status.

Avgränsningar

Geografiska avgränsningar

Miljökonsekvensbeskrivningen omfattar planområdet som redovisats under stycket 2 Inledning - Allmänna data. Planens influensområde, det vill säga det område som kan komma att påverkas av planens genomförande är större än så. I denna MKB räknar vi stationssamhället, Blombergs säteriet och övriga boende i närområdet som ett "nära influensområde". Här finns både året-runt boenden och fritidshus. Dessa människor räknar vi med rör sig på platsen med hög frekvens och identifierar sig med omgivning på ett djupt emotionellt plan. Här finns minnen och dagliga rutiner kopplade till miljöerna.

Vi behöver även se detaljplanen i sitt sammanhang och förhållande till bygden på Kinnekulle. Detta "vidare influensområde" ses ur ett större perspektiv. Detta område är invånarna en del av men det är också en ögonblicksbild för turister och mer tillfälliga besökare. Detta område kan ses sammanfalla med den avgränsning som avses för riksintresset för kulturmiljö.

Miljöaspekter

Samråd kring avgränsningarna av MKB:n har hållits och Länsstyrelsen har lämnat sitt utlåtande 2020-06-26. De miljöaspekter som behandlas inom ramen för MKB-arbetet är:

Riksintresset för turism och rörligt friluftsliv - Utredningen ska visa påverkan på landskapsbilden och lämplig anpassning och utformning av bebyggelsen.

Riskintresset för kulturmiljö - Det ska undersökas om planen riskerar medföra påtaglig skada på riksintresset. En bedömning av riksintressets tålighet i relation till planerad exploatering och vilken utformning som bäst bemöter denna hänsyn.

Riskintresset för naturvård - Visa om och hur planen påverkar de värden som skyddet syftar till värna.

Ianspråktagande av jordbruksmark - Utredda och bedöma om produktiv åkermark kommer att tas i anspråk och om den nya markanvändningen är ett väsentligt samhällsintresse.

Tidsmässig avgränsning

Miljökonsekvensbeskrivningen avser effekter som kan uppstå efter ett genomförande av planen. Miljöpåverkan under uppförandetiden tas inte med i denna bedömningen. Bedömningen av berörda värden och konsekvenser avser då planen är genomförd och området utbyggt i sin helhet vilket skulle kunna inträffa om cirka 10 år, 2030.

Planförslag och alternativ

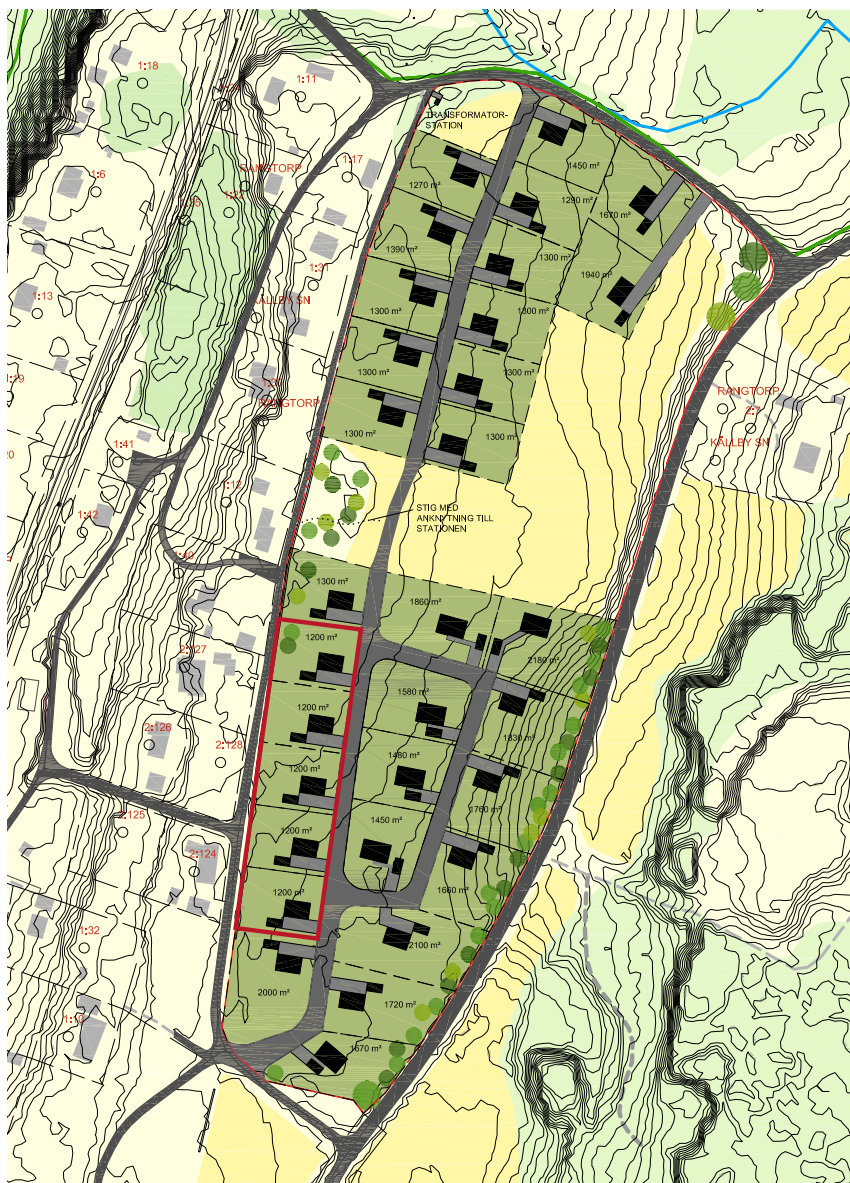
I en MKB ställs alltid huvudförslaget mot ett nollalternativ. Tanken är att jämföra och bedöma detaljplanens miljökonsekvenser med ett framtida scenario som sannolikt skulle komma till stånd om detaljplanen inte genomförs.

Huvudalternativ

Huvudalternativet representeras av ett fullt utbyggt planområde i stort enligt samrådsförslagets plankarta med tillhörande planbeskrivning. Skillnaden mot samrådsförslaget är att de fem befintliga tomterna inte ingår i planområdet utan bedöms med gällande detaljplan likt nollalternativet.

Detaljplanelagt område med:

- Cirka 4,7 hektar och cirka 31 bostadsfastigheter mellan 1200-2000 kvadratmeter vardera
- Cirka 0,6 hektar vägnät
- Cirka 1,8 hektar naturmark



Figur 4. Illustrationsplan för huvudalternativet. Undantaget område markerat med röd ram.

Nollalternativ

Nollalternativet i detta fall skulle innebära att de tomter som enligt gällande detaljplan inte är bebyggda har tagits i anspråk. Eftersom dessa tomter inte är bebyggda ännu så är inte nollalternativet likställt med befintligt utseende med vallodling på stora delar av området.

I planområdet finns markavsnitt enligt följande uppställning:

Detaljplanelagt område:

- Cirka 1 hektar - Fem fastigheter för bostadsändamål och en markyta avsedd för teknik vardera på 1200 kvadratmeter.
- Cirka 2 hektar - är markerad som natur/odling.

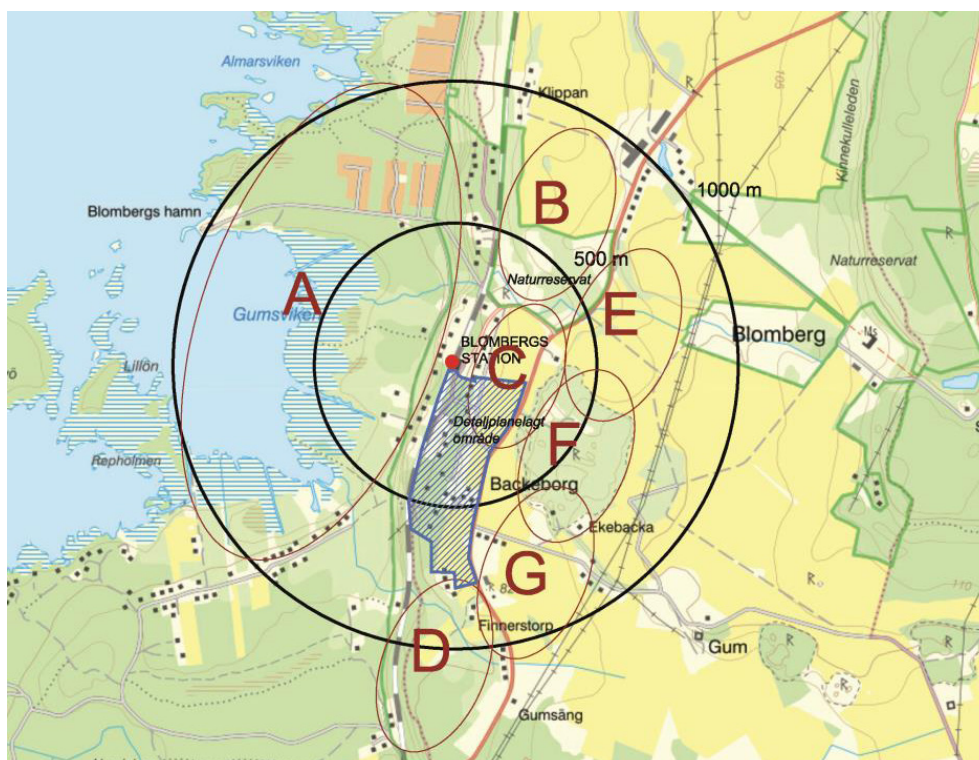
Utanför gällande detaljplan:

- Cirka 3,5 hektar – odling av vall
- Cirka 0,5 hektar – odlingsröse, mindre dungar och vägren.

Alternativ lokalisering

En lokaliseringsutredning har tagits fram, främst med avseende på ianspråktagandet av jordbruksmark. Utredningen tar avstamp i de planer och styrdokument som förankrats i Götene kommun. Ett hållbart samhällsbyggande krävs för framtiden och när fler bostäder byggs är det stora fördelar att kunna nyttja och stärka redan befintliga strukturer. Utredningen har därifrån avgränsat sig till Blomberg med nära omnejd. Utifrån bland annat befintlig markanvändning, eventuella områdesskydd och läge har flera områden bedömts och det aktuella området funnits mest lämpligt att exploatera för bostäder. För närmare beskrivning hänvisas till genomförd Lokaliseringsutredning.

Figur 5. Bedömda alternativa lokaliseringar; Lokaliseringsutredning 2019.



Miljökonsekvenser

Riksintresse för naturvård

Förutsättningar

3 kap 6 § MB:

Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas.

Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.

Planområdet ingår i ett geografiskt område som utpekats som riksintresse och innehåller i sin helhet nationellt viktiga värden och kvaliteter. En exploatering i området kan orsaka påtaglig skada om den negativa inverkan blir så stor att området i något avseende förlorar sitt värde som riksintresseområde.

3 kap 1 § MB:

Mark- och vattenområden skall användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Företräde skall ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning.

Det är också enligt miljöbalken av intresse att använda marken till det den är mest lämpad för utifrån ett större samhällsperspektiv och det kan därför finnas fog för att exploatera mark även i ett område utpekats som riksintresse för annat ändamål. En exploatering får dock inte orsaka en påtaglig skada.

Riksintresse för Naturvård – fem huvudkriterier

Naturvårdsverket listar fem huvudkriterier för riksintresset:

- Områden med framstående exempel på landskapstyper eller naturtyper eller kombinationer av naturtyper, som särskilt väl visar landskapets utveckling samt processer och naturlig utveckling i olika ekologiska system såväl på land som i vatten.
- Väsentligen opåverkade naturområden.
- Områden med sällsynta naturtyper, hotade eller såbara biotoper och arter.
- Områden med mycket rik flora eller fauna.
- Områden av mycket säregen och märklig beskaffenhet.

Naturresevat

Strax norr om planområdet finns Blombergs naturresevat. Naturresevatet skyddar främst Blombergs ekhagar med dess unika flora och fauna. Många av ekarna är flera hundra år men det finns även en föryngring i området. Andra lövträd såsom oxlar, lindar, askar och almar finns representerade i området. Det finns också en unik fauna som lever i symbios med de gamla träden. Naturtypen är känslig för igenväxning och ökad beskuggning. Den är också känslig för förändringar i hydrologin som t ex förändringar i ansluten grundvattenförekomst.

Naturvårdsområde

Planområdet ingår i området för naturvårdsområde. Naturvårdsområdet upphörde formellt som skyddsbegrepp 1999 och övergick till att vara ett naturreservat. Följande föreskrifter gäller för området med förbud att:

- Uppföra mast, torn eller därmed jämförbar anordning.
- Utföra fyllning, tippning eller schaktning utom för jord- och skogsbrukets behov.
- Ta bort stengärdesgård eller odlingsröse.
- Omvandla lövskog och naturlig betesmark till åker.
- Anlägga väg eller luftledning.
- Utföra skogsodling på nedlagd jordbruksmark¹.
- Omvandla lövskog eller buskmark² till barrskog.
- Bedriva husbehovstäkt av rödfyr eller utföra fyllning, tippning eller schaktning inom vissa områden.
- Uppföra helt ny byggnad (gäller även ekonomibyggnad) inom vissa områden.
- Utföra till- eller påbyggnad eller annan väsentlig förändring av byggnads yttre, såsom ändring av färg på fasader eller tak, byte av fönstertyp, tak eller fasadbeklädnad (gäller även ekonomibyggnad) inom vissa områden.
- Bryta loss sten från berget.

Syftet med naturvårdsområdet var vid bildandet att:

”Inom ramen för pågående markanvändning bevara områdets natur och kulturmiljövärden samt tillvarata dess förutsättningar för rörligt friluftsliv och turism.”

Skyddsformen naturvårdsområde, som infördes i naturvårdslagen 1974, upphörde i och med införandet av miljöbalken 1999. De områden som inrättats ska vid tillämpningen av miljöbalken anses som naturreservat, men det finns skillnader. Föreskrifterna får inte vara så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras inom berörd del av fastighet. Skyddsformen förekommer främst i marina miljöer och skogsområden avsedda för friluftsliv.

1 Med nedlagd jordbruksmark avses tidigare brukad eller betad jordbruksmark, som inte varit föremål för aktiva beskogningsåtgärder.

2 Med buskmark avses i huvudsak trädfri mark med bestånd av en, hassel, nypon och andra buskar. Sådan mark finns vanligtvis inom områden med tunt jordtäckte, t.ex. alvarmarker och klevkanter.

Naturvärdesinventering

I samband med arbetet med detaljplan i området 2006-2007 gjordes en övergripande naturvärdesinventering. Där konstateras att den största delen av området består av icke naturvärdesbiotoper i form av odlingslandskap med vall för ett kommersiellt bruk av jordbruksmarken. Detta gäller även för det utökade planarbetet under 2019-2020. Naturvärdesinventeringen framhåller även förekomst av en del lövträd i området. Framför allt ek, ask och körsbär finns representerade. Den föryngring av körsbärsträd som finns i området utgör ett naturvärde med låg representativitet på andra platser i området kring Kinnekulle.

Det finns en äldre stenmur på området som omfattas av det allmänna biotopskyddet. I anslutning till den växte fram till nyligen dungar av sly. Dessa är nu bortröjda av markägaren.

Stenmur

Det finns en stenmur som ligger i anslutning till jordbruksmark. Kring denna kan vi förvänta oss en biotop i jordbrukslandskapet värd att bevara. I anslutning till denna finns även odlingsröse. Muren och röset utgör livsmiljö, tillflyktsort och en förväntad spridningsväg för många växter och djurarter. Detta gäller för olika arter av djur och växter som till exempel lavar, mossor, grod- och kräldjur, insekter, spindlar, fåglar och små däggdjur. Flera av dessa arter var tidigare betydligt vanligare men återfinns nu ofta endast i anslutning till jordbrukslandskapets småbiotoper.

Det finns ett allmänt biotopskydd för stenmurar och odlingsrösen i jordbruksmark. Det är förordningen (1998:1252) om områdesskydd i miljöbalken. Enligt definitionen är det en stenmur som i jordbrukslandskap gränsar med minst en sida till jordbruksmark.

Påverkan – Effekt och konsekvenser i nollalternativet

Stenmur

I nollalternativet är avsikten att avlägsna stora delar av stenmuren för åtkomst till de befintliga fastigheterna från Stenhagsvägen. Detta innebär mycket stor påverkan på den biotop i form av djur och växtlighet som finns i stenmuren. Dispens för ingrepp i biotopskyddet finns enligt markägaren beviljat av Länsstyrelsen. Odlingsröset ligger utanför det gällande planområdet och skulle inte påverkas av exploateringen i nollalternativet.

Figur 6 till vänster: Stenmur med blick söderut, mars 2019

Figur 7 till höger: Odlingsröse i anslutning till stenmuren, mars 2019.



Träd

De träd som finns inom aktuellt område står utanför den gällande detaljplanen. De är därför inte skyddade genom planbestämmelser, de är heller inte tänkta att tas ned för nollalternativets exploatering. Längs Stenhagsvägens norra del finns träd i rad vilka kan vara skyddade genom biotopskydd. Det bedöms därför att inte bli någon påverkan på träd av nollalternativet.

Naturresevat

Nollalternativet ligger cirka 250 meter söder om naturresevatet. Resevatet bedöms därför inte påverkas.

Naturvårdsområde

För att genomföra nollalternativet måste åtgärder som inte är förenliga med föreskrifterna för naturvårdsområdet genomföras. Dispens behöver sökas och behandlas av länsstyrelsen innan genomförandet kan ske. Totalt skulle en dispens behandla 5 tillkommande bostadshus med tillhörande ekonomibyggnader och trädgårdar samt hålltagande i en skyddad stenmur.

Naturvårdsområdet kommer påverkas då markanvändningen ändras. De natur- och kulturvärden som finns kopplade till stenmuren intill de nya fastigheterna kommer till stor del försvinna i och med att delar av muren måste tas bort.

Påverkan - Effekt och konsekvenser i huvudalternativet

Stenmur

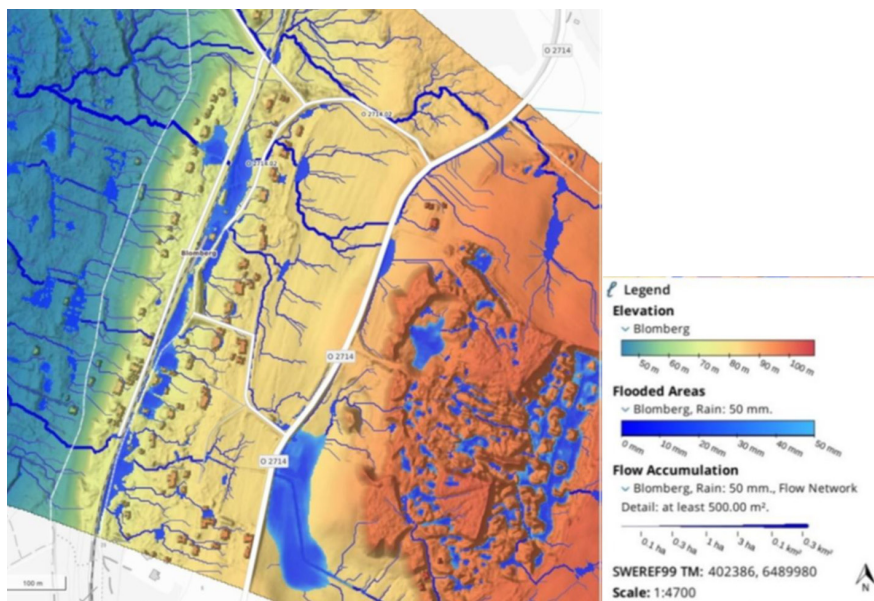
I huvudalternativet tas viss hänsyn till det kulturhistoriska värdet och möjligheten att bevara stenmuren skapas genom att en vägdragning blir möjlig direkt öster om befintliga, obebyggda fastigheter. Fastigheterna kan använda denna väg istället för Stenhagsvägen som infart och därmed lämna stenmuren orörd. Biotopen har således möjligheten att fortleva. Risk finns dock för en något ökad beskuggning från ny bebyggelse och träd i anlagda trädgårdar. Det tas hänsyn till odlingsröset i huvudalternativet då det ligger på naturmark.

Träd

På planområdet finns några större träd i nordöstra hörnet ut mot landsvägen. Det finns också en större ek vilken utgör ett landmärke vid avtagsvägen från landsvägen i söder. Den senare ligger utanför planområdet. Det förekommer en trädrida mot bebyggelsen i nordvästra delen med högresta askar. Allén är biotopskyddad. Ny bebyggelse i förhållande till förekomster av de större träden på området bedöms inte ha så stora effekter på beståndet att det skulle utgöra en betydande miljöpåverkan och de skyddas inte särskilt i huvudförslaget.

Det finns en mindre dunge i områdets västra del som ansluter mot stenmuren. I dungen finns en betydande föryngring av körsbär med låg representativitet i området. Huvudalternativet beaktar detta genom att anordna naturmark på detta område.

Den påverkan som huvudalternativet bedöms kunna ha på träd i och kring området är liten.



Simulering av 100-årsregn över området, Dagvattenutredning Tyréns 2020.

Naturresevat

Blombergs ekhagar ligger i anslutning till området men skiljs åt av byvägen ner till stationen, badplatsen och hamnen. Naturtypen i naturresevatet är känslig för beskuggning och förändringar i geohydrologin. Bebyggelsen bedöms inte innebära någon större beskuggning av naturresevatet. Bebyggelsen som tillåts i den norra delen av planområdet är begränsad i höjd så att beskuggning inte ska ske. Bebyggelsen har också ett visst avstånd till resevatet genom att väg 2714.2 ligger emellan och därtill ett avstånd till vägen inom vilket byggnader inte får uppföras.

Det har tagits fram en dagvattenutredning för området med simuleringar av rinnvägar. Dessa visar att naturresevatet, Blombergs ekhagar, inte ska påverkas av vattenflöden från planområdet.

Naturvårdsområde

I huvudalternativet kommer 31 (5 befintliga fastigheter och 26 i planförslaget) nya bostadshus med tillhörande ekonomibyggnader samt trädgårdar att anläggas. Det kommer även att anläggas ett enklare gatunät. Allt är åtgärder som kräver dispens från naturvårdsområdets föreskrifter. Möjlighet finns att bevara stenmuren. Ett område är avgränsat för naturmark med avsikt att utgöras av naturmark/slätteräng. Vilket till viss del sparar de natur- och kulturvärden som finns inom området.

Jordbruksmarken på Kinnekulle har under 1900-talet genomgått stora förändringar där kommersiellt jordbruk skapat större enheter. I detta fall skulle detaljplanen kunna möjliggöra ett återtagande av delar av jordbruksmarken till något mer ängliknande, vilket med stor sannolikhet fanns på platsen innan laga skifte vid mitten av 1800-talet. På så sätt förankrar detaljplanen platsen i ett kulturvärde som stämmer väl med både riksintresset för kulturvärden och naturvärden. I ängen skapas goda förutsättningar för blommor och örter. Om slätterängen vårdas rätt är det en mycket artrik miljö som kan vara med och ge plats åt den unika biologiska mångfalden som finns förutsättning för på Kinnekulle. I miljöerna kring Kinnekulle finns slätterängar med orkidéer av olika slag och Blombergs slätteräng skulle i den bemärkelsen kunna vara en blommande del av berget.

Skadebegränsande åtgärder

Åtgärderna för planläggning av aktuell mark i Blomberg får anses vara irreversibla. Det är inte rimligt att marken skulle kunna återtas till jordbruksmark trots att en del av marken planläggs som naturmark. Vid planläggning är det därför viktigt att säkerställa att de åtgärder som är aktuella inte orsakar en påtaglig skada på de intressen som riksintresset skyddar.

- En minskad yta som exploateras ger utrymme för mer naturmark. Avsikten med naturmarken är att fördröja dagvatten, att kunna använda den som slåtterängsyta och att bevara en del av det öppna rummet som finns i landskapet idag.
- Välja Natur som markanvändning där större träd och alléstrukturer finns.

Slutsats

Ett genomförande av nollalternativet innebär en viss negativ påverkan på stenvallen vars sträckning i detta alternativ kommer att rivas i delar för att möjliggöra utfarter från de befintliga, idag obebyggda, fastigheterna. Detta har ny detaljplan delvis tagit hänsyn till och möjlighet att bevara stenvallen i sin helhet finns då väg till befintliga fastigheter kan ordnas öster om dem i huvudalternativet. De fem befintliga fastigheterna ingår inte i aktuellt planförslag varför inte stenvallen explicit bevaras genom reglering med planbestämmelser, utan enbart genom att annan möjlighet till infart skapas.

Den dunge av körbärsträd som ligger på planlagd mark i huvudalternativet bevaras på naturmark. Blombergs ekhagar kommer inte heller att påverkas i någon större utsträckning av planläggning i vare sig nollalternativ eller huvudalternativ. Således görs bedömningen att en exploatering enligt huvudalternativet inte innebär några direkta ingrepp i de värden som avses för riksintresset och att en exploatering inte utgör en påtaglig skada.

Den samlade bedömningen är att ett planförslag enligt huvudalternativet skulle gå att genomföra utan att riskera en påtaglig skada på riksintresset. En planläggning kräver dispens för uppförande av byggnader och anläggande av vägar, liksom nedläggning av infrastruktur då detta kräver att grävning sker. Därför föreslås en minskning av den exploaterade ytan, vilket kan uppnås genom större yta ängsmark/naturmark. Sammantaget bedöms konsekvenserna på riksintresset om detaljplanen blir genomförd som obetydliga.

Miljöaspekt	Nollalternativ	Huvudalternativ	Skadebegränsande åtgärder
Stenmur	- Dispens för håltagning, exploatering av mark. - Stenvallen rivs till stora delar.	- Dispens för exploatering av mark. - Stenvallen skyddas i plan i de delar som ingår.	- Skydda de delar av muren som ingår i detaljplanen med planbestämmelse.
Träd	Hänsyn tagen i gällande detaljplan	Hänsyn tas i ny detaljplan	Lägga naturmark där flera träd finns.
Naturresevat	Ingen påverkan	Ingen påverkan	-
Naturvårdsområde - exploatering	Dispens ska sökas för exploatering av bostadsområde för cirka 5 tomter med håltagning i stenvall.	Dispens ska sökas för exploatering av bostadsområde för cirka 26+5 tomter.	Minska exploateringsgraden och den yta som exploateras.

Riksintresse för kulturmiljö

Förutsättningar

Planområdet berörs av riksintresse för kulturmiljövård enligt 3 kap 6 § MB, Kinnekulle [R 11] (Fullösa, Husaby, Kestads, Kinne Kleva, Kinne Vedums, Källby, Medelplana, Skälvums, Västerplana, och Österplana sn). Det som är relevant för denna detaljplan och beskrivs i motiveringen är fornlämningsmiljöer kring platåberget Kinnekulle. Som uttryck för riksintresset nämns bland annat:

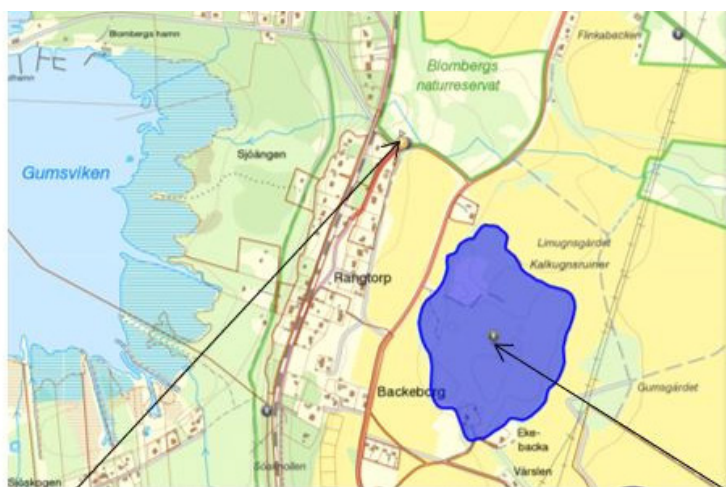
- Fornlämningar
- Herrgårdar och byar med kontinuitet från medeltiden
- Delvis välbevarat, öppet, odlingslandskap
- Stenmurar i odlingslandskap mm från 1800-talet.
- Kalkstensbrott och lämningar efter kalkugnar och stenindustrin.

På den del av planområdet som är planlagd i "Detaljplan för Rangtorp 3:1 och Blomberg 2:99 m fl." finns en stenmur som skulle kunna härledas till det som avses som viktiga uttryck för riksintresset vad gäller "öppet odlingslandskap och stenmurar från 1800-talet".

Enligt Riksantikvarieämbetets söktjänst finns två registrerade fornlämningar i det nära influensområdet. Husaby 110:1 är hällristningar som tros vara från stenåldern/bronsåldern (1800-500 f. Kr.). De är belägna strax norr om området och utgör ett besöksmål. På hällen kan man i dag se cirka 25 skeppsfigurer. Utöver de tydliga skeppen finns två cirkelkors och några skålgropar.

Husaby 111:1 ligger öster om väg 2714 och är lämningar från Blombergs kalkbruk som var i drift 1878-1954. Området innehåller relativt väl bevarade kalkugnar och rödfyrshögar. Blombergs kalkbruk var ett av Kinnekulles tidigaste och största bruk.

Fornlämningar i närheten av planområdet.



*Hällristning från stenåldern/bronsåldern
Husaby 110:1*

*Småindustriområde från kalkbrytning
Husaby 111:1*

Kulturhistoriskt sammanhang

Blombergs stationssamhälle har successivt vuxit fram i nära anslutning till Kinnekullebanans station vid Blomberg. Byn ligger på Kinnekulles sydvästra sluttning ner mot Vänern. I miljön återspeglas platåbergets geologi tydligt på många ställen. Vid Blomberg följer Kinnekullebanans räls klevens rand i nordsydlig riktning och ligger uppe på den branta avsatsen med rader av bostadshus relativt glest placerade på var sida om spårområdet. I stor utsträckning ligger de orienterade med långsidan mot järnvägen. Bebyggelsen är småskalig och består av enbostadshus i en till två våningar med tillhörande komplementbyggnader.

Att avläsa i bebyggelsen nära stationssamhället är en samhällsbildning som vuxit fram under lång tid då byggnadsår varierar från tiden kring sekelskifte till nybyggda villor på 2000-talet. Här finns också 40-talets funkis och 60-talets enkla tegelbyggnader. Bebyggelsen från förra seklet är mer återhållsam i byggnadshöjd och förhåller sig till terrängen på ett naturligt sätt medan delar av den yngre bebyggelsen tar mer plats och skapar barriärer i siktlinjerna.

Planområdet är idag öppen mark med vallodling men knappt hälften av planområdet är detaljplanlagt. Den planlagda delen består av en rad tomter utmed Stenhagsvägen, övrig mark är reglerad som natur/odling. Kvartersmarken motsvarar cirka 6000 kvadratmeter och är ännu obebyggd. Området ansluter direkt till den befintliga bebyggelsen med detaljplanlagt område i väster och söder. Mot bebyggelsen i väster finns en trädridå av högre askar i norr och ett parti med bland annat körsbärsträd på mitten. I södra delen finns det mot väster en äldre stenmur som gräns mellan byvägen och jordbruksmarken.



Ovan: Bebyggelse vid Stenhagsvägen, 2020.

Nedan. Modern bebyggelse i anslutning till stationssamhället, mars 2019.





Bebyggelse nära Blombergs station, mars 2019.

I norr avgränsas området mot den mindre vägen, 2714.2, som går ner till Blombergs station och även till Blombergs hamn och sommarstugeområdet vid Blombergs badplats. Dessa områden har tydlig fritidshuskaraktär med små hus inbäddade i grönska. Denna koncentration av bebyggelse blir inte visuellt påtaglig i landskapet vare sig från landsidan eller sjösidan. Ytterligare norröver, på andra sidan vägen, ligger ”Blombergs ekhagar” vars lövskogsområde är skyddat som naturreservat. Här finns också hållristningar bevarade och tillgängliggjorda som ett besöksmål för allmänheten.

Planområdet avgränsas i öster mot landsvägen (2714) mellan Källby och Hällekis. Öster om landsvägen ligger Blombergs kalkugnsområde. Där finns rester från ett av Kinnekulles största och äldsta kalkbruksområden. Området är skyddat som fornlämning. Kalkbruksområdet är idag till största delen skogbeväxt men är tillgängligt via en mindre väg från landsvägen. Kalkbruksområdet anas i miljön med sina skogbeväxta rödfyrshögar.

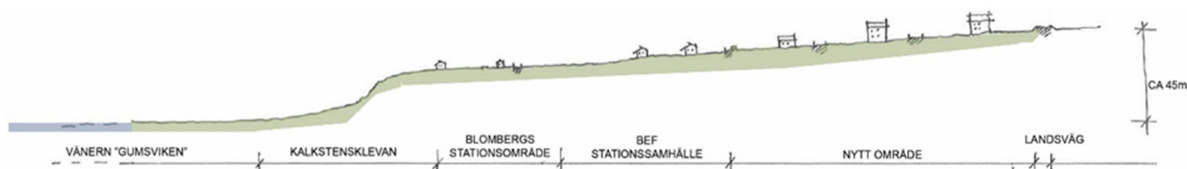
Närbelägna tätorter är Källby och Hällekis. Källby är en av Götene kommuns tydligaste tätorter. Här avspeglas ett tydligare villasamhälle som är under utbyggnad. Här finns skola och barnomsorg men även matvaruhandel och annan kommersiell samhällsservice. Hällekis präglas också av en tätare bebyggelse med villaområden. Karaktären i bebyggelsen kring Blombergs station skiljer sig från närbelägna tätorter. Den typiska villan finns även representerad i Blombergs stationssamhälle men inte i formen av ett villaområde utan snarare en långsamt växande samhällsbildning kring stationen. Fastigheterna är större, ofta 2000 kvadratmeter eller mer men här finns även fastigheter ner mot 1300 kvadratmeter. De nyare fastigheterna är ofta de mindre. Stil och byggår varierar stort.

Bild mot kalkbruksområdet i öster, april 2019.



Det öppna jordbrukslandskapet kännetecknar området kring Kinnekulle. I fågelperspektivet ligger odlingsmarken som ett lapptäcke i sluttning ner mot Vänern med järnvägen och klevan som avgränsning i väster. Väg 2714, som går mellan Källby och Hällekis, slingrar sig upp genom landskapet och bjuder på hänförande utblickar mot Vänern men också tätare partier genom skogbeväxta delar och partier där bebyggelse kommer nära i mindre bebyggelsegrupper. En av flera sådana bebyggelsegrupper är arbetarbostäderna (tidigt 1900-tal) i anslutning till kalkbruksområdet. Den ligger på rad i det öppna landskapet. Det förekommer även flera mindre torpmiljöer grupperade eller mer ensamt belägna. Även Blombergs säteri med sin allé och ekonomibyggnader framträder i miljön som ett landmärke. Herrgårdsmiljön med kringliggande ägor är också ett typiskt inslag i kulturmiljön på Kinnekulle. Utöver detta finns spridda mindre och mellanstora gårdar med tillhörande markarealer.

Marken i området sluttar svagt ner mot klevans kant med en höjdskillnad på upp till 7 meter inom planområdet. Området ligger cirka 45 meter över Vänerns vattenyta. Det finns dock ett avsnitt mot väg 2714 i öster med en ytterligare förhöjning. Höjden varierar således från +80 till +87 i området.



Marksektion i princip i väst-öst riktning, Illustration Ateljé Arkitekten i Väst.

Traditionellt byggnande på Kinnekulle

Götene kommun har både genom skriften "Att bygga på Kinnekulle" från 1983 och i den fördjupade översiktsplanen för Kinnekulle (FÖP Kinnekulle) från 2014 gjort beskrivningar av traditionell bebyggelse på Kinnekulle. Både vad gäller lokalisering av bebyggelse och hur själva bebyggelsen ser ut.

Bebyggelsen har lokaliserats på olika sätt, från radformer till runda former. Det finns även ensamma större gårdar och torpbebyggelse som på södra delen av kullen är mer samlad. Vägarna utgör ofta ett stöd i lokaliseringen, träd och växtlighet har med åren förankrat bebyggelsen i landskapet. Förr byggde man på mark som var mindre värdefull och på gränsen mellan åker och skog, högt och torrt och mot ett soligt väderstreck. Bebyggelsens placering och utformning är underordnad och bebyggelsen och landskapet upplevs som en enhet.

Blomberg är ett stationssamhälle från modern tid med en tätare bebyggelse, inte lika egenartad som andra delar av Kinnekulle.

De beskrivningar av bebyggelse som finns i FÖP Kinnekulle visar att det idag finns en mångfald av hustyper inom Kinnekulle som helhet. Så gör det även i Blomberg, vilket visas på föregående sidor. Vissa kännetecken i bebyggelsen fungerar som vägledning:

- Enkel form med sadeltak och måttlig taklutning (30-36 grader).
- Trä i form av stående träpanel eller puts som material för fasader. Även kalksten som material är förknippat med Kinnekulle på många sätt.
- Symmetri, upprepning av element och enkelhet i detaljer.

- Färgsättning som harmonierar med naturen så som falurött/vitt och gult/vitt, men även gråskalor. Oavsett kulör är det färger som är återhållsamma och inte skarpa. Tak har färg som inte är dominerande eller blänker ofta är de utförda i rött tegel eller tegelröd färg.
- Komplement- och ekonomibyggnader uppförs fristående. Uppförs med samma gestaltningselement som huvudbyggnaden. Färgsättningen har ofta hållits kvar vid faluröd även om bostadshuset målats om i annan kulör.

Kulturhistorisk värdering och bedömning av kulturlandskapet

Blombergs stationssamhälle är en del av ett kulturhistoriskt sammanhang kopplat till omgivningarna på Kinnekulle. Det finns enskilda kulturhistoriska värden på Kinnekulle. Dessa samverkar i en komplex struktur av immateriella och materiella värden. Det finns en historisk kontext med lång kontinuitet och med förankring i de topografiska förutsättningarna för Kinnekulle som platåberg. Dessa värden har också olika relevans i den samlade berättelse som kulturlandskapet återger. De kulturhistoriska värdena som är kopplat till Blomberg och riksintresset för kulturmiljö påverkar planområdet direkt men också indirekt i ett nära och vidare influensområde.

I direkt anknytning till platsen är värdet kopplat till:

- Stenmur i odlingslandskapet

I miljön på Kinnekulle framträder stenmurar och odlingsrösen som gränsmarkörer. Den stenmur som är belägen i planområdets sydvästra gränslinje har ett kulturhistoriskt värde. Den är tydligt avläsbar i miljön och markerar en gräns som funnits på platsen med lång kontinuitet. Den vittnar också om god tillgång på materialet kalksten. Stenmurar från 1800-talets skifte finns bevarade runt Kinnekulle men det ska dock beaktas att dess representativitet har minskat i och med att jordbruket har anpassats till större enheter.



Arbetarlängan vid Blombergs nedlagda kalkbruksområde, mars 2019.



Befintlig bebyggelse har i realiteten svag koppling till traditionell byggnadskultur.

I det nära influensområdet är värdet kopplat till:

- Nedlagt kalkbruksområde
- Hällristningar

Kalkbruksområdet är ett inslag i landskapsbilden vars beväxta rödfyrshögar är en rest från en tidigare era med andra förutsättningar i kulturlandskapet. Kalkbruksområdet utgör på många sätt ett dolt värde för allmänheten men med möjlighet att tydliggöra och iordningställa till en sevärdhet. Stationssamhället kan sägas vara en följd av detta kopplat till kalkstensbrytningens industrialisering som utvecklades under 1800-talet och förde med sig ett ökat behov av transporter.

Kring stationen i Blomberg har sedan en småskalig samhällsbildning vuxit fram. Det kulturhistoriska värdet kopplat till hällristningarna har lyfts fram i en sevärdhet i nära anslutning till området. Närheten till detta fynd skapar frågor om det finns fler liknande lämningar dolda under ytan. Det har gjorts en arkeologisk undersökning med ett stort antal provgropar på området men inget ytterligare fynd har hittats.

I det vidare influensområdet är värdet kopplat till:

- Landskapsbilden av jordbruksmark och ängsmark med mindre bebyggelsestrukturer, gårdar, torp och herrgårdar med en utveckling som är läsbar i kulturlandskapet.
- Landskapsbilden av det öppna kulturlandskapet med siktlinjer ut över Vänern.

Det kulturhistoriska värdet kopplat till landskapsbilden är mer komplex att beskriva men behöver konkretiseras för att identifiera de värden som kan påverkas av en ovarsam exploatering. Läsbarheten i landskapet är ett värde i sig. Detta speglas på ett tydligt sätt i bygdens byggnadskulturer och dess förhållande till varandra. Jordbrukslandskapet domineras i sin småskalighet av den lantliga byggnadskulturen. Förekomsten av pittoreska torp som finns på flera platser runt Kinnekulle samt arbetarlängan vid Blombergs kalkbruk är sådana exempel i miljön. Bebyggelsestrukturen är gles i landskapet. Kring Blombergs stationsområde finns en något större samhällsbildning men dock småskalig som bildats i relativt modern tid. Herrgårdarna däremot står i stor kontrast till detta med stiltypisk arkitektur och mer tuktad och ståndsmässig omgivning vars trädrader dominerar i landskapet och ekonomibyggnader tar stor plats i kulturlandskapet.

Den traditionella byggnadskulturen kan kopplas till stenindustrin med förekomst av kalksten i bebyggelsen och dess närområden. Den lantliga byggnadskulturen kännetecknas av sin tradition att använda de material som fanns tillgängligt. Grånad träpanel målades så småningom med rödfärg. Senare blev ljusa kulörer vanliga och i samband med den nationalromantiska perioden kom rödfärg tillbaka igen. Taken lades med röda tegelpannor. Naturmiljön harmonierar också väl med dessa traditionella material och kulörer. Vegetativa tak i form av torvtak fanns och finns fortfarande också representerade i torpmiljöer och på ekonomibyggnader. Förhöjda väggliv är vanligt förekommande på bostadshus från sekelskiftet så också spröjsade verandor.

Platåbergets geologiska förutsättningar och dess topografi med öppna siktlinjer är en del av det kulturhistoriska värdet. Utblicken över Vänern skapar en unik möjlighet att på ett tydligt sätt avläsa kulturmiljön i landskapet. Det finns partier längsmed landsvägen norr om Blomberg med utsikt över Vänern med öppna horisonter. Vid sträckan längsmed planområdet är denna utblick inte lika påtaglig. Många träd och buskage har växt sig höga och skapar

barriärer i kulturlandskapet och skymmer på många ställen både bebyggelse och utblick över Vänern. Det finns en beskogning som motverkar läsbarheten i ett kulturlandskap som värnar öppenhet.

Påverkan – Effekter och konsekvenser i nollalternativet

Traditionella bebyggelsestrukturer och Landskapsbild

I nollalternativets planbeskrivning beskrivs intentionen för gestaltning av den då nya bostadsbebyggelsen enligt följande:

”Byggnaderna ska uppföras med smal sektion och förhöjda väggliv, en utformning som associerar till den traditionella bebyggelsen på Kinnekulle. Anknytningen till traditionen kan ske genom materialval – träpanel som avfärgas med slamfärg och rött lertegel, medan gestaltningen ändå kan knyta an till dagens uttryckssätt genom större glaspartier o dyl. Från landsvägen ska bebyggelsen upplevas som organiskt framvuxen under olika tidsperioder.”

Denna intention har delvis hörtsammats i bygglovsprocessen hittills men viss ny bebyggelse saknar den tydliga koppling till traditionellt byggande vilket avses i gällande detaljplan. De tillkommande byggnaderna på de 5 fastigheter bör bedömas på samma sätt och kan därför även de till viss del avvika från det traditionella. De kommer bli synliga i landskapet men har en förankring i sin placering längs stenvallen och Stenhagsvägen, det är dessutom en begränsad tillkommande bebyggelse. Den påverkan som de medför bedöms därför vara liten.

Öppet jordbrukslandskap och Landskapsbild

I nollalternativet kommer planförslagets södra del bebyggas med 5 huvudbyggnader och därtill hörande komplementbyggnader. Siktlinjerna bedöms påverkas i viss grad. Idag kan Vänern skimras över hustaken när man passerar på landsvägen. Med ett fullt utbyggt nollalternativ är delar av denna utsikt och anknytning till vattnet skymd, se figurer nästa sida med fotomontage. Siktlinjer i andra riktningar bedöms inte lika påverkade då bebyggelsen följer den radstruktur som redan finns i närområdet. Det öppna odlingslandskapet kommer i nollalternativet beröras till mindre del. Huvuddelen är fortfarande möjligt att bruka och hållas öppet så som det är idag.

Stenmur i odlingslandskapet

Stenvallen kommer att förlora sitt värde som en del av odlingslandskapet i nollalternativet då markanvändningen förändras från odlingsmark till bostadsmark invid vällen. De håltagningar som behöver göras kommer även de att påverka värdet av den negativt. Stenvallen kan dock även fortsatt minna om en tidigare användning och årsring i det levande landskapet.

Nedlagt kalkbruksområde och hållristningar

En utbyggnad av bostadsområde likt nollalternativ bedöms inte utgöra ett hinder för eller direkt påverka Blombergs nedlagda kalkbruksområde (F1962:4828). Det finns även fornlämningar i form av hållristningar (F1962:5428 och L1962:5482). Dessa ligger nära planområdets nordvästra hörn men avgränsas av väg, 2714.2, som leder vidare ner till Blombergs hamn. Det ligger således inte i direkt anslutning.



Bild tagen från landsvägens högpunkt vid södra delen av området.



Fotomontage med de 5 fastigheterna i gällande detaljplan bebyggda med fullt nyttjad byggrätt.

Påverkan – Effekter och konsekvenser i huvudalternativet

Traditionella bebyggelsestrukturer och Landskapsbild

Enligt huvudalternativet ska den större delen av området gestaltas med stor frihet av den enskilde tomtägaren. Även om viss grundhållning kan finnas från kommunen i bygglovsprocessen kan inte allt påverkas då inga gällande bestämmelser finns i detaljplan. Detta bedöms kunna ge en stor påverkan på området i sig och även risk för negativ påverkan på riksintresset.

En exploatering enligt huvudalternativet innebär att bebyggelsen kommer nära vägavsnittet och blir visuellt påtaglig. Det är ingen främmande placering av bebyggelsen i landskapet där torp och ladugårdar på många ställen är belägna mycket nära vägavsnittet. Inga bestämmelser finns dock om särskild placering av byggnaderna utan detta överläts till enskild tomtägare. Även detta bedöms kunna ge en viss påverkan och sammantaget med övrig utformning även risk för negativ påverkan på riksintresset.

Vad gäller byggnadshöjder i området utgör topografin en förmildrande faktor då områden österut ligger högre än området och sluttar ner mot Vänern. Även skogspartiet med sina rödfyrshögar öster om landsvägen möter upp volymerna. Påverkan från bebyggelsen bedöms därför bli liten till måttlig.

Öppet jordbrukslandskap och Landskapsbild

En exploatering av marken kommer att påverka landskapsbilden med utblick mot Vänern från landsväg 2714. Det finns dock en trädridå längsmed Stenhagsvägen av högre askar som redan idag täcker en stor del av siktlinjen liksom redan planerad bebyggelse i gällande detaljplan kommer täcka utblickar i den södra delen. Se foto föregående sida och nedan som visar Vänerns horisont skymta bakom bebyggelse och växtlighet idag sett från landsvägen.



Bild tagen från landsvägen i norr, september 2020.



Bild tagen från landsvägens lågpunkt i söder, september 2020.



Bild tagen från högsta punkten på vägen i mitten av planområdet, september 2020.

I ett fullt utbyggt huvudalternativ kommer södra delen av området bebyggas i tre rader längsmed landsvägen. I den norra delen ligger huskropparna i två till tre rader, men denna tredje rad ligger utan möjlighet att skymma siktlinjen. I norra delen skymmer redan de högresta träden utsikten därför hindrar inte ny bebyggelse utblicken från landsvägen eller längre österifrån. På avsnittet skymmer träden utblicken mer än bebyggelsen. I den södra delen befinner sig landsvägen i en lågpunkt som delvis förhindrar utblick. Det finns idag möjlighet till utblick i en lokal högpunkt, denna utblick försvinner till stor del om huvudalternativet byggs ut. Både för att bebyggelsen blir relativt tät och för att gällande detaljplan tillåter en byggnadshöjd om 5,5 meter för de idag obebyggda tomterna. Det förlorade värdet i siktlinjerna från vägen av huvudalternativet bedöms inte skada riksintresset på ett betydande sätt. I sammanhanget kan även nämnas att detta med ett liknande resonemang inte bedöms skada landskapsbilden på ett betydande sätt med perspektivet från sjösidan.

Landskapsrummet som för Kinnekulle kännetecknas av det öppna odlingslandskapet kommer i huvudalternativet att beröras. Bedömningen är att påverkan är lokal. Aktuellt planområde är i sammanhanget ett mindre stycke åkermark. Något perifert belägen med växtlighet som möter upp byggnadsvolymer i landskapsrummet i väster. Blombergs ekhagar har högresta stora träd. I öster möter den skogsbeväxta rödfyrshögarna upp volymen. Påverkan är lokal och bedöms därför inte vara av betydande karaktär för Blomberg eller Kinnekulle som helhet. Det storslagna öppna jordbrukslandskapet återfinns norr om planområdet och Blombergs ekhagar. Det finns även större sammanhängande jordbruksmark öster om rödfyrshögarna. Denna öppenhet påverkas inte av en bebyggelse i Blombergs stationssamhälle.

Stenmur i odlingslandskapet

Stenmuren kommer att förlora sitt värde som en del av odlingslandskapet. Den kommer ges möjligheten att vara kvar i sin helhet i huvudalternativet, om än inte skyddad genom detaljplan utan enbart genom naturvårdsområdets föreskrifter. Eftersom bebyggelsen tillåten i nollalternativet inte kommit till ännu kan de med fördel välja att använda den väg som tillkommer öster om fastigheterna i huvudalternativet. Genom att muren kan finnas kvar finns det möjlighet att avläsa ett tidigare skede i historien och annan användning av marken i den nya bebyggelsen.

Nedlagt kalkbruksområde och hållristningar

En utbyggnad av bostadsområde likt huvudalternativet bedöms inte utgöra ett hinder för eller direkt påverka Blombergs nedlagda kalkbruksområde (F1962:4828). Det finns även fornlämningar i form av hållristningar (F1962:5428 och L1962:5482). Dessa ligger nära planområdets nordvästra hörn men avgränsas av väg, 2714:2. Det ligger således inte i direkt anslutning.

Skadebegränsande åtgärder

En rad skadebegränsande åtgärder krävs för att minska de negativa konsekvenserna till en acceptabel nivå. Detta kan komma till stånd om:

- Detaljplanen tydligt styrs mot en mer traditionell byggnadskultur. Bestämmelser införs i plankartan för att möjliggöra detta.
- Byggnadernas placering styrs i detaljplan så att fastigheternas huvudbyggnader placeras med långsida längsmed vägen. Detta är en traditionell placering längsmed väg och järnväg. Den upprepningsseffekt som kan uppstå är inte heller den främmande för den närliggande bebyggelsen, arbetarlängan är ett exempel.
- Exploaterings utbredning ses över. En mindre yta som exploateras kan ge ett utrymme längs väg 2714 som fortfarande blir öppet. Den mer synliga, södra delen av tänkta exploatering minskas från 3 rader till 2 rader. Det är en mer traditionell utformning och ökar luftigheten.
- Blivande fastigheters storlekar bör regleras med en minsta storlek. Byggrätten för varje fastighet behålls och området bedöms då bli luftigare och ha större koppling till befintliga bebyggelseområden.

En alternativ lösning visas i enkla vyer med exempel från ett nybyggt bostadsområde med lantlig karaktär i Nynäshamns kommun, se nästa sida. Bebyggelsen i Blomberg bör dock eftersträva en något glesare bebyggelsestruktur.

Slutsats

Den samlade bedömningen är att huvudalternativet skulle gå att genomföra under förutsättning att de föreslagna skadebegränsande åtgärderna inarbetas i planen. Ansvar för att anpassa bebyggelsen till kulturmiljön kan inte läggas på den enskilde tomtägaren och kommunens bygglovshantering i ett så pass utsatt och känsligt läge som detta. Bebyggelsen behöver anpassas i karaktär, byggnadskultur och placering för att smälta in i landskapet. Utöver denna styrning bör även exploaterings utbredning minska och en glesare bebyggelse eftersträvas.

Miljöaspekt	Nollalternativ	Huvudalternativ	Skadebegränsande åtgärder
Landskapsbild - Utblick mot Väner	Höga träd skymmer fria utblickar i vissa avsnitt. Tillkommande bebyggelse riskerar att skymma utsikten i andra avsnitt.	Hög exploateringsgrad försvårar utblick mot Väner ytterligare.	Minska den totala exploateringsgraden.
Landskapsbild - Kulturmiljö och byggnadskultur	Ny bebyggelse riskerar att sakna koppling till traditionellt byggande i övergripande delar.	Stora delar av bebyggelsen kommer att gestaltas fritt. Viss risk att detta utgör en betydande miljöpåverkan.	Genom planbestämmelser styra mot ett för Kinnekulle traditionellt byggande.

Landskapsbild - det öppna odlingslandskapet	Liten lokal påverkan negativt. Området kommer till stor del kunna fortsätta vara öppet.	Lokal påverkan negativt.	En minskad exploatering skapar ett öppnare område, det är ändå ett bebyggt område och inte ett öppet odlingslandskap. Lokal påverkan negativt.
Stenmur i odlingslandskapet	- Stenmuren rivs i delar av sträckningen. - Tappar sin naturliga koppling till odlingslandskapet.	- Möjlighet att bevara stenmuren. - Tappar sin naturliga koppling till odlingslandskapet.	- Reglera stenmuren med skyddsbestämmelse i de delar som ingår i detaljplanen.
Kalksbruksområdet	Ingen påverkan	Ingen påverkan	-
Hällristningar	Ingen påverkan	Ingen påverkan	-

Riksintresse för friluftsliv och turism

Förutsättningar

4 kap 2 § MB:

Inom följande områden skall turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen särskilt beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön: ... Vänerne med öar och strandområden...

Planområdet berörs av riksintresse för friluftsliv och turism enligt 4 kap 2 § MB där området omfattar Vänerne med strandområden men också området kring Kinnekulle.

Syftet med de ursprungliga bestämmelserna var att skydda ett antal större områden i ett nationellt perspektiv. (jfr. prop. 1985/86:3 sid. 81f. och 91f.)

I förarbetena till de ursprungliga bestämmelserna om de geografiskt utpekade riksintressena betonas det att riksintressena inte ska ses som ett hinder mot all exploateringsverksamhet. Styrkan av de värden som riksintresset ska värna varierar inom området. Därför är det möjligt att inom områdena lokalisera bebyggelse och andra anläggningar utan att bevarandevärdena påtagligt skadas. Förutsättningen är att man lyckas finna en acceptabel lokalisering och utformning. (jfr. prop. 1985/86:3 sid. 93)

Vid tillämpningen av bestämmelserna ska man inte bara utgå ifrån hur en viss åtgärd påverkar den närmaste omgivningen utan utifrån ett helhetsperspektiv på vad som är en lämplig utveckling inom hela det geografiska området. Det är konsekvenserna för de samlade natur- och kulturvärdena som bör bedömas. I det sammanhanget är påverkan på landskapsbilden viktig. (jfr. prop. 1985/86:3 sid. 171)

Inom området ska turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen särskilt beaktas vid bedömning av den påverkan en exploatering skulle innebära. Bedömningen ska utgå från ett helhetsperspektiv på området. Områdets karaktär ska bevaras med utgångspunkt i de samlade natur- och kulturvärdena samt landskapsbilden som finns inom det geografiska området.

Riksintresse för Friluftslivet – fem huvudkriterier

Naturvårdsverket listar fem huvudkriterier för riksintresset för friluftsliv:

- Särskilt goda förutsättningar för positiva upplevelser och för natur- eller kulturstudier.
- Särskilt stora förutsättningar för vandring eller långfärder på skridskor och därmed sammanhängande positiva upplevelser i obbyggda områden.
- Särskilt goda förutsättningar för strövande, cykelturer eller skidåkning och därmed sammanhängande positiva upplevelser i bebyggda områden.
- Särskilt goda förutsättningar för bad, båtsport, kanoting eller skridskofärder och därmed sammanhängande positiva naturupplevelser.
- Särskilt goda möjligheter till fritidsfiske, jakt, bär- eller svampplockning och därmed sammanhängande positiva naturupplevelser.

Platsens förutsättningar

Exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön får utföras endast om det kan ske på ett sätt som inte påtagligt skadar områdets värden. Området omfattar Vänern samt ett landområde, vars avgränsning i stora delar sammanfaller med riksintresset för kulturmiljövård. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter ska särskilt beaktas. Områden som är av riksintresse för naturvård, kulturmiljövård eller friluftslivet ska skyddas mot åtgärder.

I den fördjupade översiktsplanen lyfts vandringslederna kring Kinnekulle särskilt fram som ett medel för att tillgängliggöra kulturmiljön. Vänerns strandområde finns särskilt nämnda i förordningen och den kommunala badplatsen samt Blombergs hamn lyfts fram i ÖP som en målpunkt för det rörliga friluftslivet.

- Leder

Kinnekulle vandringsled sammanfaller med Biosfärleden genom Blomberg. Den går längsmed Kinnekullebanan och viker av ner, i riktning mot Blombergs badplats. En ny vandringsled vid namn Blombergsleden går i en 4 km lång slinga runt fritidsområdet och förbi Blombergs hamns, badplatsen och ett stycke längsmed järnvägen. Det finns även en cykelled som går genom Blomberg, väster om järnvägen.

- Blombergs hamn

Blombergs hamn är en målpunkt för det rörliga friluftslivet kring Blomberg. Det finns en gästhamn med faciliteter för båtlivet. Det finns även en utställning kring vikingaskeppet Sigrid Storråda som har sin ”hemmahamn” i Blomberg.

- Kommunal badplats

Blombergs badplats med badbrygga ligger i en skyddad vik. Här finns sandstrand, gräsytor och klippor för badgäster.



I samband med den fördjupade översiktsplanen gjordes en översiktlig analys av besöken till Kinnekulle. Besökaren kommer i stor utsträckning från närområdet med bil. Det är en dagsutflykt med vandring eller cykling på agendan. Eller någon som besöker ett par målpunkter i form av utkikspunkter, historiska platser eller matställen. Då med bilen som färdmedel. De som tar Kinnekulletåget eller båt till Kinnekulle är relativt få.

Påverkan - Effekter och konsekvenser

En planläggning av området kommer inte direkt att påverka miljöer, siktlinjer eller vyer i de leder som går genom och i Blomberg. Den påverkar inte heller cykelleden genom Blomberg. Utifrån denna aspekt kommer detaljplanen inte att påverka det rörliga friluftslivet, vare sig i nollalternativ eller huvudalternativ. Detaljplanen privatiserar och förhindrar således inte tillgängligheten på något sätt för det rörliga friluftslivet.

Den typiska besökaren till sevärdheterna på Kinnekulle bedöms vara en person som färdas med bil genom landskapet och besöker olika målpunkter. I detta avseende kommer planområdet finnas i direkt anslutning till landsvägen 2714 med en betydande visuell påverkan. Denna konsekvens sammanfaller med riksintresset för kulturmiljö. Vi hänvisar därför till tidigare resonemanget i stycket för kulturmiljövård där huvudalternativets planläggning innebär en risk för betydande miljöpåverkan med avseende på kulturmiljön och landskapsbilden.

En utbyggnad av ett bostadsområde likt nollalternativet eller huvudalternativet bedöms inte utgöra ett hinder för att iordningställa en sevärdhet vid Blombergs nedlagda kalkbruksområde. Den befintliga sevärdheten vid hållristningarna anses inte heller påverkas i betydande grad. Ett visst ökat slitage kan dock bli en effekt.

Skadebegränsande åtgärder

Riksintresset för friluftsliv och turism är i sin värdebeskrivning sammanlänkad med riksintresset för både naturvård och kulturmiljö. De skadebegränsande åtgärderna bedöms vara i likhet med avsnittet för kulturmiljövård och naturvård.

- Styra detaljplanen mot en mer traditionell byggnadskultur
- Se över exploateringsgraden och göra tomterna större samt öka ytan för natur/ängsmark.

Slutsats

Det har gjorts en samlad bedömning att ett planförslag enligt huvudalternativet skulle gå att genomföra med förutsättning att skadebegränsande åtgärder inarbetas i planen. Riskerna gäller för den påverkan en exploatering med i princip fri gestaltning kan innebära en betydande miljöpåverkan på landskapsbilden i kulturlandskapet. Ytterligare förmildrande åtgärder vad gäller exploateringsgraden bör också vidtas med större yta ängsmark/naturmark och en glesare bebyggelsestruktur.

Miljöaspekt	Nollalternativ	Huvudalternativ	Skadebegränsande åtgärder
Vandringsleder	Ingen påverkan	Ingen påverkan	-
Besöksmål	Ingen påverkan	Ingen påverkan	-
Det rörliga friluftslivet - Kulturmiljövård - Natur			Åtgärder enligt uppställning för riksintresse för kulturmiljövård och natur.

Ianspråktagande av jordbruksmark

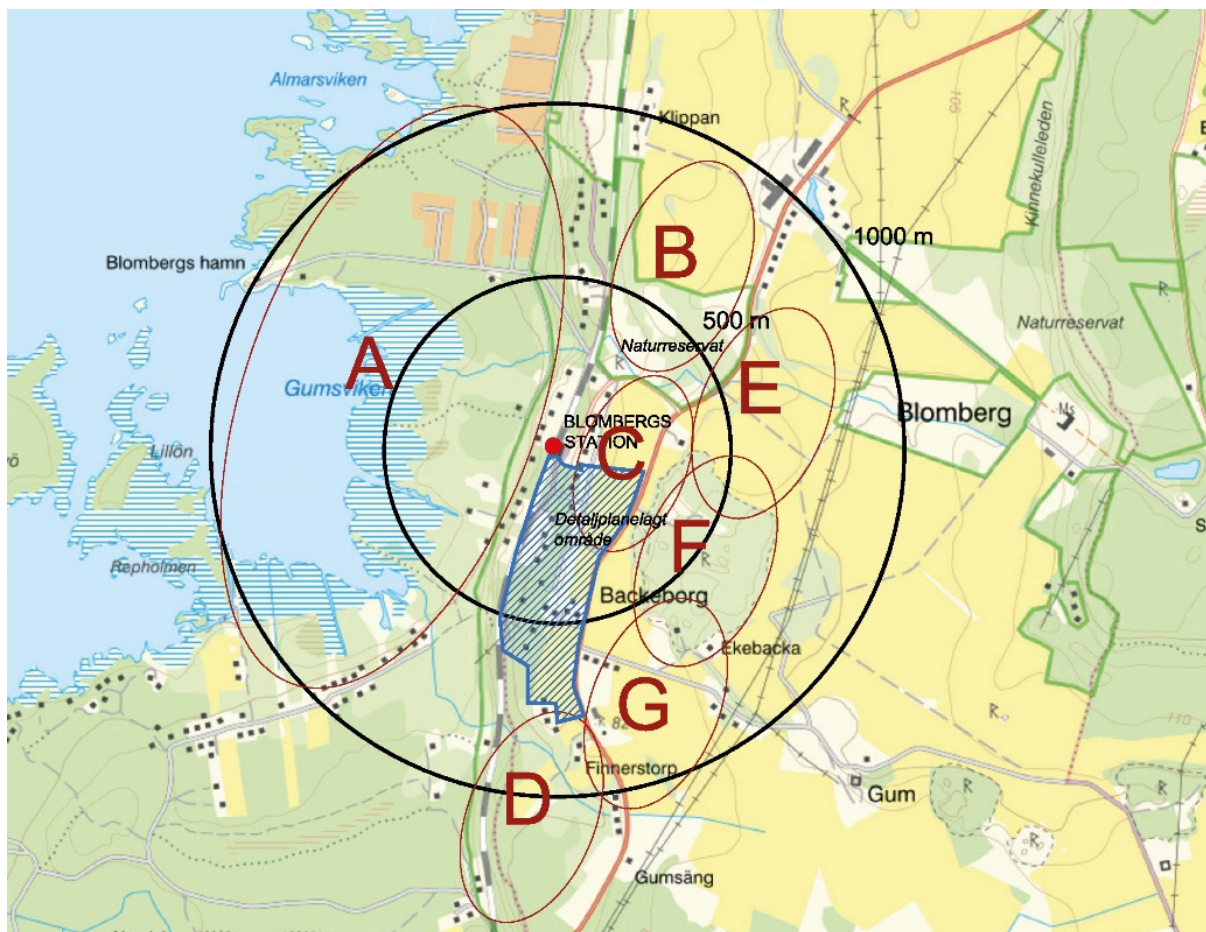
Förutsättningar

Jordbruksmark i vårt land är en resurs där vi med ett hållbart brukande kan utvinna livsmedel och andra råvaror under mycket lång tid. Således är det viktigt att värna om jordbruksmarken. Bostadsbebyggelse innebär en irreversibel förändring som gör att marken inte kan återtas till odling. Av detta skäl skyddas jordbruksmarken i lag. Miljöbalken 3 kap 4 § anger att brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk. Ny detaljplan vid Blomberg innebär att jordbruksmark tas i anspråk för bostadsbebyggelse.

Götene kommun har utfört en utredning enligt 3 kap 4 § MB, Lokaliseringsutredning 2019-03-27. Det är visat att det är brukningsvärd jordbruksmark, även om avkastningspotentialen är sämre än på andra områden. Utredningen fastslår att det är ett väsentligt samhällsintresse att exploatera marken för bostäder. Utredningen bedömer även det aktuella området i jämförelse med alternativa lokaliseringar och visar att detta är det som påverkar minst negativt samtidigt som det möter övriga kriterier för en lämplig bostadsutbyggnad. Det område inom vilket alternativa lokaliseringar valts är begränsat eftersom det bedömts att den aktuella jordbruksmarken inte är av någon högre kvalitet och området är avskuret från övrig jordbruksmark.

Värdering av jordbruksmark

Utgångspunkten för värdering av jordbruksmarken utgörs av markens betydelse för livsmedelsproduktionen. Andra värden kopplade till jordbruksbygden avhandlas i föregående stycke med avseende på kulturvärde och landskapsbild. Det finns i dagsläget ingen generell modell för klassificering av den svenska åkermarken. För att utreda odlingsmarkens kvalitet vid Blomberg har det gjorts en undersökning av Hushållningssällskapet med avseende att klargöra avkastningspotentialen för markavsnittet.



Bedömda alternativa lokaliseringar; Lokaliseringsutredningen 2019-03-27

Marken ifråga gynnas av att odlingslokalen är varm och förhållandevis bördig men missgynnas av sin jordtyp och sitt grunda jorddjup. Marken ifråga har ett jorddjup på 30-60 cm ner till berget vilket har en negativ inverkan på växtlighetens möjlighet att ta upp näringsämnen och vatten. I jordar med icke begränsat jorddjup återfinns ofta rötter ner till 1,5-2 meters djup. Även växttillgängligt vatten minskar avsevärt då jorddjupet är grunt. Ett 30 cm jorddjup kan hålla 100 mm växttillgängligt vatten. Vallväxter kräver cirka 400 mm växttillgängligt vatten för att nå full potential. Resultatet visar på en jord med låg avkastningspotential och jordbruksmarken bedöms därför inte vara av hög kvalitet.

Ytterligare en faktor i bedömning av markens värde är arealen. För det konventionella jordbruket ger mindre åkerlapparna med splittrade från övriga skiften sämre förutsättningar för ett rationellt jordbruk. Resultatet kan då bli ett mindre rationellt jordbruk med lägre potential att utvinna livsmedel. Det stycke åkermark som avses planläggas är 7 hektar, belägen i ett större sammanhängande jordbrukslandskap kring Kinnekulle men åkermarken ligger i utkanten med en landsväg mellan området och annan odlad mark. Den ligger nära ett bostadsområde och omges av vägar.

På den aktuella marken odlas vall i dagsläget. Detta är en indirekt matproduktion då vall odlas för att förse djur med föda som i sin tur används för livsmedelsproduktion. Den indirekt matproduktion utnyttjar markytan mindre effektivt än en jord som ger direkt avkastning för matkonsumtion.

Påverkan – Effekter och konsekvenser i nollalternativet

Jordbruksareal

I nollalternativet omfattar den bebyggda ytan cirka 1 hektar av områdets totala yta på cirka 7 hektar. Den gällande detaljplanen omfattar ett område reglerat som natur/odling. Detta område tillsammans med den del som idag inte är planlagd mark och brukas för vallodling skulle i nollalternativet i praktiken kunna fortsätta att brukas som vallodling. Konsekvensen är att jordbruksenheten minskar något vilket är negativt på en redan begränsad yta i odlingslandskapet. Eftersom marken är planlagd med användning natur eller odling medges även i detaljplanen att använda ytan som naturmark. Detta innebära att den ytan som faktiskt bör ses som jordbruksmark i nollalternativet är 3,5 ha. Detta är en mycket liten enhet för ett kommersiellt jordbruk. Denna förändring är beviljad i gällande detaljplan även om ytan idag fortfarande brukas i sin helhet som jordbruksmark.

Avkastningspotential

Enligt hushållningssällskapets utredning för aktuellt markavsnitt är avkastningspotentialen relativt låg. I och med gällande detaljplan kan den att försämrats ytterligare något.

I nollalternativet finns ett markavsnitt som skulle kunna brukas men med en låg avkastning.

Påverkan - Effekter och konsekvenser i huvudalternativet

Jordbruksareal

I huvudalternativet är den bebyggda ytan större. Den resterande ytan uppgår till cirka 1,8 hektar och avses hållas öppen i en ängsmark eller slätteräng. I detta alternativ finns ingen möjlighet för kommersiellt jordbruk.

Avkastningspotential

Huvudalternativet innebär att hela ytan upptas för annat ändamål.

Skadebegränsande åtgärder

Exploatering av mark för bostadsändamål är en irreversibel åtgärd. En mindre exploateringsgrad skulle innebära att viss mark i teorin kan återtas som jordbruksmark då naturmark inte innebär en irreversibel markanvändning. Ytan blir dock i det fallet splittrad och jordbruket kan inte ur den synvinkeln bedrivas rationellt. Således är det svårt att hitta några skadebegränsande åtgärder.

Slutsats

Lokaliseringsutredningen visar att det aktuella markområdet är det lämpligaste i närområdet för bostadsändamål. Bostadsändamål är ett väsentligt samhällsintresse. Hushållningssällskapet har undersökt jordbruksmarken och bedömt att den är av låg kvalitet. I det stora jordbrukslandskapet utgör aktuellt område en mindre, perifer del. Slutsatsen görs att ett ianspråktagande av jordbruksmarken på aktuellt område i Blomberg har en viss negativ inverkan på jordbruksintresset, men det utgör inte en betydande påverkan.

Aktuellt område berör ett större sammanhang då det är en del av jordbrukslandskapet kring Kinnekulle. Marken har dock en låg avkastningspotential och är av sämre kvalitet. Bedömningen är därför att det inte krävs en lokaliseringsutredning på ett större område, vilket efterfrågats i samrådet av detaljplanen.

Miljöaspekt	Nollalternativ	Huvudalternativ	Skadebegränsande åtgärder
Areal	1 hektar av ytan försvinner till bostadsbebyggelse	Hela arealen försvinner	-
Avkastningspotential	Fortsatt låg avkastning på återstående jordbruksmark. Liten påverkan mot dagens förhållande.	Ingen avkastning	-

Samlad bedömning

Miljön kring Kinnekulle är ett odlingslandskap med höga kulturhistoriska värden och naturvärden. Området är i sin helhet skyddat för exploatering i och med förbuden i föreskrifterna inom naturvårdsområdet. Detta förbud har inte för avsikt att förhindra samhällsutvecklingen utan ska skydda kulturmiljövärden för det rörliga friluftslivet.

Denna miljökonsekvensbeskrivning lyfter fram miljöaspekter där det finns risk för en betydande miljöpåverkan. Beskrivningen är avgränsad till att gälla riksintressen för natur, kulturmiljövård samt friluftsliv och turism. De olika riksintressena överlappar varandra och skyddar i många hänseenden samma värden ur olika perspektiv. Till exempel sammanstrålar riksintresset för kulturmiljö med det rörliga friluftslivet och skyddsbestämmelserna i naturvårdsområdet. I arbetet har också gjorts en bedömning kopplat till ianspråktagande av jordbruksmark.

Kulturmiljön är den miljö som människor har skapat men det är också den miljö som vi fortsätter att skapa. Den har växt fram utifrån de geologiska och topografiska förutsättningarna på platsen. Den består av bebyggelsemiljöer och kulturlandskap. Den kännetecknas av ett levande kulturlandskap där förändring är möjlig men i vår tid behöver det mötas på ett varsamt sätt med respekt för den samlade bilden av kulturlandskapet. Den nya detaljplanen sluter an mot befintlig bebyggelse vid stationssamhället. Den inkräktar på jordbrukslandskapet men i ett gränsområde och på mark med låg avkastningspotential.

Området ligger nära landsvägen mellan Källby och Hällekis som är ett turiststråk. Siktlinjen över Vänern kommer inte påverkas i betydande grad av planförslaget eftersom högsta träd och bebyggelse redan skymmer utsikten som det är idag. Bebyggelsestrukturen med för området tätare exploateringsgrad och en fri utformning av nya bostäder som föreslås i detaljplanens samrådsförslag och huvudalternativ i bedömningen bedöms dock riskera att påverka kulturlandskapet negativt på ett betydande sätt. I miljökonsekvensbeskrivningen föreslås därför en rad skadebegränsande åtgärder. Exploateringsgraden bör minska och tomterna öka i storlek för att glesa ut bebyggelsen på området. Totala ytan som exploateras bör minskas till förmån för mark som kan användas som ängsmark eller på annat sätt hållas öppen och på så sätt knyta an till de kringliggande områdena liksom skydda naturvärden i form av alléträd.

Gestaltning av bebyggelsen behöver styras något i en ny detaljplan mot en mer traditionell byggnadskultur. En utvärdering av gällande detaljplan för del av området och närmiljön som antogs 2007 visar på ett resultat som sammantaget inte ger bilden av en samlad bebyggelse med lantlig karaktär vilket var avsikten enligt planbeskrivningen.

Sammanställd tabell

Nedan följer en tabell sammanställd med de miljöaspekter som påverkar i betydande grad. Det presenteras även en uppställning av skadebegränsande åtgärder.

Miljöaspekt	Nollalternativ	Huvudalternativ	Skadebegränsande åtgärder
Naturvårdsområde - Exploatering	Dispens behövs för att uppföra 5 nya byggnader.	Dispens ska sökas för att uppföra 31 nya byggnader inklusive vägnät.	Styra exploateringen mer och minska exploateringsgraden något.
Naturvårdsområde - Natur-/Ängsmark	Ängsmark/åkermark finns sparad inom stora delar av det aktuella området.	Natur-/Ängsmark finns sparad i gröna stråk.	Öka ytan för naturmark
Landskapsbild -Utblick mot Vänern	- Höga träd skymmer fria utblickar i vissa avsnitt. Tillkommande bebyggelse riskerar att skymma utsikten i andra avsnitt.	Hög exploateringsgrad försvårar utblick mot Vänern.	Minska exploateringsgraden.
Landskapsbild - Kulturmiljö och byggnadskultur	Ny bebyggelse saknar i övergripande delar koppling till traditionellt byggande.	Stora delar av bebyggelsen kommer att gestalts fritt. Med stor sannolikhet utgör detta en betydande miljöpåverkan.	Tydligt styra planens syfte mot ett traditionellt byggande.
Det rörliga friluftslivet - Kulturmiljövård - Natur	Påverkan likt ovan	Påverkan likt ovan	Skadebegränsade åtgärder enligt uppställning för kulturmiljövård och natur.

Alternativ plan

En alternativ plan, ett granskningsförslag, har tagits fram för att konkretisera de skadebegränsande åtgärderna. Förslaget var utställt för granskning tillsammans med denna miljökonsekvensbeskrivning mellan 2022-05-19 och 2022-06-20. Synpunkter inkom både från fastighetsägare/boende i Blomberg och myndigheter. Dessa synpunkter har lett fram till ett något förändrat planförslag som föreslås genomgå granskning enligt plan- och bygglagen. Huvudalternativet hade till första granskningen förändrats för att arbeta in de i miljökonsekvensbeskrivningen framtagna skadebegränsande åtgärderna. Som en följd av synpunkterna i granskningen har kommunen bedömt att det behöver skruvas ytterligare i planutformning och regleringar för att nå den effekt som avses med de föreslagna skadebegränsande åtgärderna.

Syft och huvuddrag

Till detaljplanen har syftet omarbetats för att bättre motsvara vad som faktiskt ämnas uppnås inom området.

”Syftet med planen är att skapa nya bostäder i anslutning till Blombergs stationssamhälle, och på så vis förstärka och utveckla den samhällsbildning som utvecklas på platsen sedan järnvägen med station anlades. Boendemiljön ska vara i harmoni med kulturlandskapet och ta tillvara de kvalitéer som Vänerns närvaro utgör. Området ska ge förutsättningar för ett boende i gränslandet mellan det mer stadsmässiga bostadsområden som planeras i tätorterna och det renodlade landsortsboendet.”

Planbestämmelser

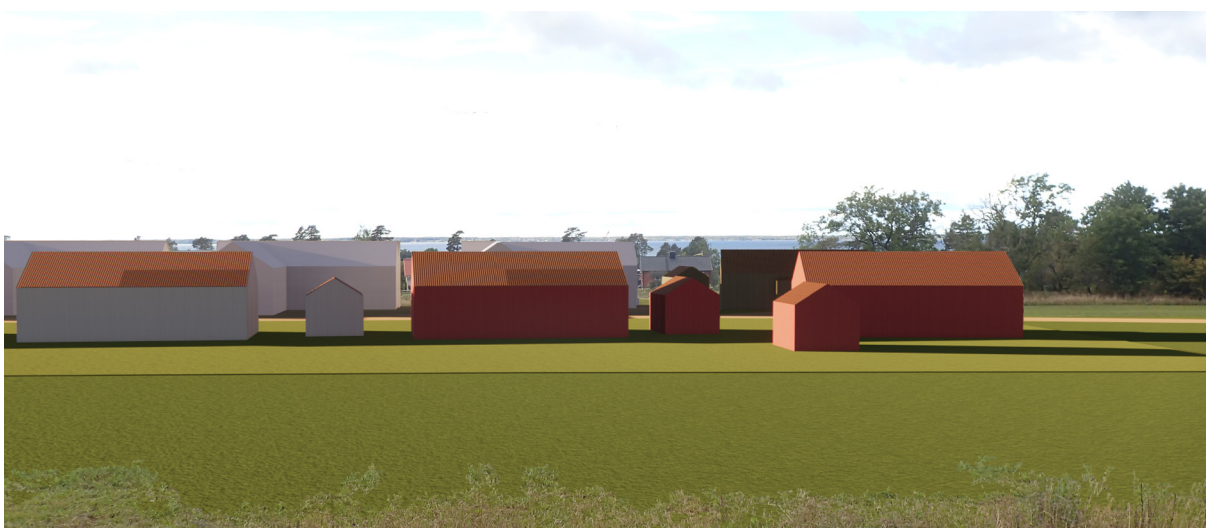
Eftersom det enbart är plankartans bestämmelser som reglerar hur området tillåts bli har till den andra granskningen lagts till formuleringar och bestämmelser för att uppnå den skadebegränsande effekt som efterfrågas i MKB. Bestämmelser som lagts till jämfört med huvudalternativet är:

- Snävare takvinkels reglering
- Mindre byggnadsyta som får bebyggas inom vardera fastighet.
- Placeringsbestämmelser som reglerar byggnadens läge mot gata och angränsande fastigheter.
- Utformningsbestämmelser som reglerar takform och material liksom fasad material och kulör.
- Utformningsbestämmelser som reglerar att även garage/carport ska uppföras friliggande.
- Högsta byggnadshöjd är ersatt med högsta nockhöjd över nollplanet och den reglerade höjden motsvarar en liten sänkning av möjlig nockhöjd.
- Minsta fastighetsstorlek för att området inte ska splittras i för många enheter.

Ytterligare bestämmelser har också lagts till, men dessa härrör inte från frågor kopplade till MKB.

På följande sidor visas foton och fotomontage från området för att visualisera hur ett genomförande kan påverka området och i vissa fall hur miljöbedömningen har påverkat processen och planförslaget.





*Vy åt väster från lokal höjdpunkt på väg 2714 i södra delen av planområdet.
Överst: Befintlig vy 2022-09-16. Mitten: Nollalternativ där gällande detaljplan är fullt nyttjat. Nederst: Andra granskningens planförslag fullt nyttjat.*



Vy från söder. Bilderna uppifrån: 1 befintlig vy 2022-10-11. 2 Första granskningens planförslag fullt nyttjat. 3 Aktuellt planförslag fullt nyttjat. 4 Möjlig utbyggnad inom aktuellt planförslag.



*Vy från norr, Rangtorp 2:7 till vänster om bilden. Överst: Befintlig vy 2022-09-16.
Nederst: Andra granskningens planförslag fullt nyttjat.*

Uppföljning

De föreslagna skadebegränsande åtgärderna ska arbetas in i planbeskrivningen och plankartan ska justeras efter nya riktlinjer.

I fortsatt arbete med planen och detaljprojektering bör föreslagna skadebegränsande åtgärder enligt MKB följas upp. Enligt 6 kap 19 § MB ska kommunen skaffa sig kunskap om den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen medfört och om de åtgärder som arbetats in i planen har avsedd effekt. Syftet med uppföljningen är att upptäcka eventuell betydande miljöpåverkan som tidigare inte har identifierats och att skapa förutsättningar för att vidta lämpliga avhjälpande åtgärder.

Referenslista

Utredningar och planbeskrivning

Götene kommun, *Detaljplan för Blomberg 2:99 - samrådshandling*, juni 2019

Götene kommun, *Detaljplan för Blomberg 2:99 - Granskningshandlingar*, maj 2022

Hushållningssällskapet, Utlåtande kring avkastningspotential hos åkermark för bebyggelse på fastigheten Blomberg 2:99 i Götene kommun, 2020-05-11

Tyréns, Dagvattenutredning Blomberg 2:99, 2020-06-26

Länsstyrelsen västra Götaland, Resultat av genomförd arkeologisk utredning inom fastigheten Blomberg 2:99, Götene kommun, 2020-06-05

Götene kommun, Lokaliseringsutredning, 2019-03-27

Götene kommun

Götene kommun, Kinnekulle 2030 – Fördjupning av översiktsplanen och tematisk fördjupning för LIS-områden inom hela Götene kommun, 2014-12-15

Götene kommun, Översiktsplan 2018 – Samrådshandling, 2018

Götene kommun, Dp 804 Rangtorp 3:1 och Blomberg 2:99 m fl, Antagandehandling jan 2007 (Innehåller Naturvärdesinventering)

Götene kommun, Framtidsplan 2009-2020 del 1 och del2, okt 2010

Götene kommun, Bostadsförsörjningsplan 2013-2020, okt 2012

Övrigt

Länsstyrelsen Västra Götalands län, Bevarandeplan för Natura 2000-området, SE050063 Kinnekulle, Juni 2017

Länsstyrelsen Västra Götalands län, Riksintressen – Stöd för hantering av riksintressen i fysisk planering, 2018:46

Länsstyrelsen Västra Götalands län, Folder – Kinnekulle, 2016 Naturvårdsverket, Föresattningar för provningar och tillsyn i natura 2000-områden, 2017:1

Naturvårdsverket, Stenmur i jordbruksmark bilaga 1 till förordningen(1998:1252) om områdesskydd i miljöbalken mm, 2014-04-15

Naturvårdsverket, Tema fakta – Hushållning med värdefull natur, Juni 2006

Boverket, Riksintressen – nationella värden och möjligheter

Riksantikvarien 2009, En vägledning för användning av DIVE-analys. ISBN:978-82-7574-0

Riksantikvarieämbetet, Plattform Kulturhistorisk värdering och urval, 2015-01-19

Västergötlands fornminnesförening, Sten – en tidsresa, 2015-2016, ISBN 978-91-979259-6-0

Västergötlands fornminnesförening, Från borg till julmarknad – slott och herrgårdar i Västergötland., 2009-2010, ISBN 978-91-979258-0-8

Västergötlands fornminnesförening, Mylla mule människa – Det västgötskakulturlandskapet, några brottstycken, 1993-1994, ISSN 0347-4402

Västergötlands fornminnesförening, Västgötahandel genom sekler, 1991-9192, ISSN 0347-4402

Boverket – PBL kunskapsbank www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken

Naturvårdsverket – stöd i miljöarbetet www.naturvardsverket.se/Stod-imiljoarbetet

Riksantikvarieämbetet – Fornsök www.raa.se